İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: 4, Sayı: 2, Güz 2013

İNÖNÜ UNIVERSITY

JOURNAL of the FACULTY of DIVINITY

Volume: 4, Issue: 2, Autumn 2013

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
İnönü University Journal of the Faculty of Divinity

Cilt 4, Sayı 2, Güz, 2013
(Volume 4, Issue 2, Autumn 2013)

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi/Owner
Prof. Dr. Fikret Karaman, Dekan/Dean

Editör/Editor in-Chief
Doç. Dr. Sabri Türkmen

Editör Yardımcıları/Co-Editors
Yrd. Doç. Dr. Fethullah Zengin
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ulukütük

Yayın Kurulu/Board of Publicaton

Prof. Dr. Fikret KARAMAN
Prof. Dr. A. Faruk SİNANOĞLU
Prof. Dr. Abdurrahman KASAPOĞLU
Prof. Dr. Hulusi ARSLAN
Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
Prof. Dr. Saffet SANCAKLI
Doç. Dr. Abdullah ÇOLAK
Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN
Yrd. Doç. Dr. Cahit KÜLEKÇİ
Yrd. Doç. Dr. Fethullah ZENGİN
Yrd. Doç. Dr. Hamdi ONAY
Yrd. Doç. Dr. Hasan ARSLAN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet BİRSİN
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK
Yrd. Doç. Dr. Muharrem ÇAKMAK
Yrd. Doç. Dr. Recep UÇAR
Yrd. Doç. Dr. Tuncay AKGÜN

Danışma Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Faruk BEŞER, Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Ethem CEBECİOĞLU, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim HATİBOĞLU, Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Sadık KILIÇ, Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Turan KOÇ, Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ali KÖSE, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER, Dokuz Eylül Üniversitesi

Mizanpaj / Layout
Serkan DEMİR/Fethullah ZENGİN

Grafik-Tasarım/Graphics-Design
Fatih ÖZDEMİR

Baskı/Printing by
İnönü Üniversitesi Matbaası
2015

İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi hakemli bilimsel bir dergidir ve yılda iki defa yayımlanır. Yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan görüşler İnönü Üniversitesi'ni ve İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi'ni temsil etmez. Makale ve yazılar, kaynak gösterilmek şartıyla sadece iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.
© İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 2013

Yazışma Adresi/Correspondence
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi-
Kampus – MALATYA
Tel/Belgeç: 0422 377 49 97- 0422 341 00 61
E-posta: ilahiyatdergi@inonu.edu.tr
ifd@inonu.edu.tr

BAHAR 2013 SAYISI HAKEM KURULU /REFEREE BOARD OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Fikret KARAMAN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Abdurrahman KASAPOĞLU, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Hulusi ARSLAN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet KUBAT, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Prof. Dr. Saffet SANCAKLI, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Abdurrahman Ateş, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet YOLCU, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman Altuntaş, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Atik AYDIN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Fethullah ZENGİN, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin POLAT, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Veysel ÖZDEMİR, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Editörden
Sabri TÜRKMEN 7

Korku, Ümit ve Ye'sin Mümin Üzerindeki Etkisi
Fikret Karaman 9-33

Kur'an ve Sünnete Göre Toplumun Evli Olmayanları Evlendirme Sorumluluğu; Evlilikte Sosyal Motivasyon
Abdurrahman Kasapoğlu 35-59

Ebu Zuheyr Muhammed İzzet Derweze Hayatı, Mücadelesi ve Başlıca Eserleri
Mehmet Yolcu 61-99

Din Hürriyeti Bağlamında Din Değiştirme Hürriyeti: İrtidât
Hacer Şahinalp 101-125

İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması
Recep Uçar 127-144

Umar Ferrûh İle Şewqî Dayf'ın Cahiliyye Şiirine Dair Görüşleri
Hacı Çiçek 145-176

Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı
Mehmet Yılmaz 187-210

Hadislerin Yanlış Anlaşılmasına Etki Eden Faktörlere Genel Bir Bakış
Fatih Çimen 211-229

Timurlular Dönemi Horasan'da Etkili Tarikatlar
Cemşid Sadri /Çev. Mustafa Altunkaya 227-251

Doğruluk ve Yalan Üzerine
Mustafa Lütfü el-Menfelûtî/ Çev. Enes Yariz 253-259

Kitap Tanıtımı / El-Beyan ve't Tebyin
Hamit Memur 261-265

CONTENTS

Editorial
Doç. Dr. Sabri TÜRKMEN 7

Believer's Attitude Against Fear, Hope And Pessimism

Fikret Karaman 9-33

Social Motivation In Marriage In Koranic Perspective -The Responsibility Of The Society In Getting The Unwedded To Get Married

Abdurrahman Kasapoğlu 35-59

M. İzzet Darwazah his Life, Struggle and Books

Mehmet Yolcu 61-99

The Freedom Of Changıng Relıgıon In The Context Of Relıgıous Freedom: Apostasy

Hacer Şahinalp 101-125

The Study Develop A Valid And Reliable Scale To Measure The Faculty Of Divinity Students' Attitudes Towards Arabic Lessons

Recep Uçar 127-144

Umar Farrukh and Şawqı Dayf's Views About the Poem of the Period of Illiteracy

Hacı Çiçek 145-176

The Prophet Muhammad's Opinion About Poetry

Mehmet Yılmaz 187-210

Negatıve Factors In The Understandıng Of Hadıth

Fatih Çimen 211-229

Sufi Sect Effect During Timurs Period at Khorassan

Cemşid Sadri /Trns. Mustafa Altunkaya 227-251

About Correctness and Lie

Mustafa Lütfü el-Menfelûtî/ Trns. Enes Yariz 253-259

Book Review/ al-Bayaan wa't-Tabyeen
Hamit Memur 261-265

Editörden

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın Adıyla…

Sosyal alanda, bilhassa İslami İlimler sahasında akademik ve entelektüel birikimi okurlarıyla buluşturan İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, dördüncü yılının ikinci sayısını sizlerle buluşturmanın huzurunu yaşamaktadır.

Çağımızda tüketim toplumu olarak öne çıkan insanlığın, hızla tükettiği değerler, yitirilmiş erdem ve faziletler, her gün daha bir hızla tüketilen sıradan malumatın karşısında derinliği olan ilmi çalışmaların, neşvu nema bulması, din ve inançlarımıza dair bilgi ve malumatın kadim köklerinden koparılmadan çağın idrakine sunulması ilim adamlarının görevidir.

Bilgi kirliliğinin yaşandığı çağımızda dinin sahih formda insanlara ulaştırılması, eli kalem tutan ilim adamlarının sorumluluğundadır. Bu sorumluluğun bir gereği olarak dinin hayatın her alanına ait mesaj ve iddialarını ilmi ve ahlaki bir bakış açısıyla ele almak ve sorgulamak önem arz etmektedir.

Bu bağlamda her biri kıymetli birer akademisyen tarafından kaleme alınmış muhtelif alanda yazılan ilmi çalışmaların okuyucularımıza katkı sağla-yacağını ümit ediyoruz.

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi bu sayısında; Abdurrahman Kasapoğlu'nun *"Kur'an ve Sünnete Göre Toplumun Evli Olmayanları Evlen-dirme Sorumluluğu; Evlilikte Sosyal Motivasyon"*, Fikret Karaman'ın *"Korku, Ümit ve Ye'sin Mümin Üzerindeki Etkisi"*, Mehmet Yolcu'nun *"Ebu Zuheyr Muhammed İzzet Derweze Hayatı, Mücadelesi ve Başlıca Eserleri"*, Hacer Şahinalp'ın *"Din Hürriyeti Bağlamında Din Değiştirme Hürriyeti: İrtidât"*, Recep Uçar'ın *"İlahiyat Fakültelerinde Okutulan Arapça Dersine Karşı Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması"*, Hacı Çiçek'in *"Umar Ferrûh ile Şewqî Dayf'ın Cahiliyye Şiirine Dair Görüşleri"*, Mehmet Yılmaz'ın *"Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı"*, Fatih Çimen'in *"Hadislerin Yanlış Anlaşılmasına Etki Eden Faktörlere Genel Bir Bakış"* adlı makaleleri yer almaktadır. Ayrıca iki tercüme ve kitap tanıtımından oluşan zengin içeriğiyle siz kıymetli okurları dergimizle baş başa bırakıyor saygı ve selamlarımı arz ediyorum.

Doç. Dr. Sabri Türkmen

İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi

Güz 2013/4(2) 177-206

Hz. Peygamber'in Şiire Yaklaşımı

Mehmet Yılmaz*

Özet: Günümüze ulaşan rivâyetlerden şiir sanatının hayli değer verildiği Arap toplumunda yetişen Allah Resûlü'nün (s.a.v.) pratikte şiire ilgi duyduğu, şiiri övdüğü ve şiirin sihirli gücünden yararlanarak düşman karşısında bir tür psikolojik savaş aracı olarak kullanılmasını istediği anlaşılmaktadır. Yine günümüze ulaşan söz konusu rivâyetlerden Allah Resûlü'nün şâirleri hakka ve İslâm öğretilerine uygun düşecek türden şiir söylemeye teşvik ettiği anlaşılmaktadır. Buna mukabil Allah Resûlü'nün toplumda bozgunculuğa sevk eden ve İslâm'a saldırı içeren şiir türlerine sansür uyguladığı görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Asr-ı Saâdet, Allah Resûlü, Hadîs, Şiir, Sanat.

Abstract The Prophet Muhammad's Opinion About Poetry The narratives which have reached until today is understood that the Messenger of Allah (May the peace and blessings of Allah be upon him) who raised in a community giving great value to the art of poem, praised and gave importance to poetry and also used its strenght as a psychological struggle against the enemy. Again it is understood through these narratives that Prophet Mohammad encoruaged the poets to write about the right and İslamique teachings. It can be seen that in return the Prophet of Allah practises censor on poem types which urges to defeatism in society and which includes attack on Islam.

Key words: The century of Prophet, The Messenger of Allah, Hadith, Poetry, Art.

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi.

Giriş

Cahiliye devri Arap toplumlarında öz anne ile evlilik yapma[1], soylular tabakasından sayılmak adına kadının kocası tarafından soylulardan hamile kalmasını sağlama[2], güçsüzlere zulmetme, faiz yeme, kumar oynama, hırsızlık yapma, çocukları fakir kalma endişesiyle öldürme[3] ve namus adına kız çocuklarını canlı olarak toprağa gömme[4] gibi davranış bozuklukları yaygındır. Suç oranı yüksek olan böyle bir ortamda âhir zaman peygamberinin ortaya çıkması ve insanlığı doğru yola sevk edecek adımlar atması beklenecek bir durumdur.[5] Güçlünün güçsüzü ezdiği, aklıselimin kabul görmediği ve gerçek dinin henüz bulunmadığı söz konusu ortamda İslâm peygamberi nihayet Mekke'de ortaya çıkmıştır.[6]

Cahiliye toplumunda sıkça rastlanan ahlâk dışı davranış bozuklukları, iki tarafı da keskin kılıç gibi iyilik ve kötülük yolunda kullanılmaya elverişli olan şiir sanatında da sirayet ettiğinden, Allah Resûlü tarafından Asr-ı Saâdet şiirinde İslâm öğretilerine uygun düşecek bazı değişiklikler yapıldığı günümüze ulaşan kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu bakımdan şiir sanatının insanoğlu üzerinde bırakacağı etkiyi dikkate alması beklenen Allah Resûlü'nün şiir sanatına yaklaşımını ilgili rivâyetler yoluyla tanımak uygun düşecektir.

Allah Resûlü'nün şiir sanatına yaklaşımını; şiire ilgisi, şiir rivâyetine sansür getirmesi, şiiri yermesi ve şiiri övmesi gibi ana başlıklar halinde değerlendirmeye tabi tutmak mümkündür.

Allah Resûlü'nün Şiire ilgisi

Cahiliye Arapları güzel ve kaliteli söze fazlasıyla önem vermekte ve hoş nağmeler karşısında coşmaktadırlar.[7] Söz gelimi, Araplar Mekke'de kurdukları '*Ukaz panayırı'*nda şiir yarışmaları düzenlemekte ve seçkin şâirler tarafından

---

[1] Sakkâl, Dîzîre, *el-'Arab fi'l-'asri'l-câhilî,* Dâru's-Sadâka el-'Arabiyye, Beyrut, 1995, s. 48.

[2] et-Turmânînî, 'Abdu's-Selâm, *ez-Zevâcu 'inde'l-'Arab fi'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm,* 'Âlemu'l-Ma'rife, Kuveyt, 1984, s.17.

[3] Şemseddîn, Muhammed Mehdî, *Beyne'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm,* el-Muessesetu'd-Devliyye, Beyrut, 1995, s. 29.

[4] Hasen, Hasen İbrâhîm, *Târîhu'l-İslâm*, Mektebetu'n-Nahda'l-Mısriyye, Kahire,1964, I, 65.

[5] el-Ğazâlî, Muhammed, *Fıkhu's-sîre,* Dâru'l-Kutubi'l-Hadîse, Kahire, 1965, s. 27.

[6] Ebû 'Ûde, Ahmed Mansûr, *Vahdetu'l-ummeti'l-İslâmiyye fi's-sunneti'n-nebeviyye*, Yüksek Lisans Tezi, el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, Kulliyyetu Usûli'd-dîn, Gazze, 2009, s. 19.

[7] Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî, el-'Asru'l-câhilî,* Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1960, s. 191.

dillendirilen şiirleri dinlemenin tadını çıkarmaktadırlar.[8] Bu bakımdan Arapların fıtratları itibarıyla şâir bir ulus olduklarını söylemek mümkündür. Kaldı ki Cahiliye toplumunda hemen her Arap kolayca şiir söylemektedir.[9]

Şiire bu denli önem veren Arap toplumu arasında yetişen Allah Resûlü de, her Arap gibi şiiri dinlemekte, şiire ilgi duymakta ve şiirden etkilenmektedir. Söz gelimi, Allah Resûlü peygamberlikten önce sırf şiir dinlemek amacıyla annesiyle birlikte 'Ukaz Panayırı'na giderek ve orada Cahiliye Şâiri 'Amr b. Kulsûm'u (v. h.ö. 40/584) meşhur 'Mu'allaka'sını okurken dinlemiştir. [10]

Allah Resûlü'nün şiire olan ilgisi peygamberlikten sonra da sürmüştür.[11] Nitekim Allah Resûlü, mısralarda yer alan bazı ifadelerin anlamlarını pek çok sahâbeye kıyasla daha iyi bilmektedir. Söz gelimi, Ka'b b. Zuheyr (v. 26/646), Allah Resûlü'nden özür dilediği meşhur '*Burde kasîdesi*'inde şu mısralara yer verir:[12]

عِتْقٌ مُبينٌ وفـي الْخَدَّيْنِ تَسْهِيلُ بِهَا فَنْوَاءُ فـي حُرَّتَيها لِلْبَصِيرِ

(Asil deve) eğik burunludur. Uzmanı asil devenin kulaklarında görür/ Açık seçik bir asalet ve yanaklarında da bir pürüzsüzlük.

Allah Resûlü, sahâbeye mısrada yer alan حُرَّتَيها lafzıyla neyin kastedildiğini sorar. Bazı sahâbenin Allah Resûlü'ne cevabı "Devenin iki gözü kastedilmektedir." şeklinde olur. Bazısı da cevap vermek yerine susmayı tercih eder. Bunun üzerine Allah Resûlü, mısradakiحُرَّتَيها ifadesi ile "Devenin iki kulağı kastedilmektedir." buyurarak şiirde sözü edilen devenin asaletine vurgu yapıldığını belirtir.[13]

el-Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (v. 173/789), Allah Resûlü'nün şiire olan ilgisini, "Allah Resûlü'ne şiir, çoğu söz biçiminden daha hoş gelirdi."[14] şeklinde ifade eder.

---

[8] Dayf, el-'Asru'l-câhilî, s. 134.

[9] Dayf, el-'Asru'l-câhilî, s. 186.

[10] Ali, Cevâd, *el-Mufassal fî târîhi'l-'arabî kable'l-İslâm*, Câmi'atu Bağdâd, Bağdat, 1993, IX, 89.

[11] et-Tebrîzî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ali el-Hatîb, *Şerhu kasîdeti K'ab b. Zuheyr fî en-Nebî sallallâhu 'aleyhi ve sellem*, thk.: F. Kranko, Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîd, Beyrut, 1978, s. 26.

[12] Ka'b, b. Zuheyr, *Dîvân*, thk.: Derviş el-Cuveydî, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 2008, s. 129.

[13] Tebrîzî, Şerhu Kasîdeti K'ab b. Zuheyr, s. 26.

[14] eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fenney er-rivâyeti ve'd-dirâye*, Mür: Yusuf el-Ğûş, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2007, IV, 500.

Şâirlerin dilinde şiir akışının nasıl meydana geldiği hususu da Allah Resûlü'nün ilgisini çekmektedir. Söz gelimi, İbn 'Asâkir'in (v. 571/ 1176) '*Târîhu Dimaşk*' adlı kitabında yer verdiği rivâyete göre Allah Resûlü, şâir Abdullah b. Revâha'ya: "Şiir nedir?" diye sorar. Abdullah b. Revâha da: "Kişinin gönlünde kıpırdayıp da dilinden şiir olarak dökülen şeydir" cevabını verir.[15] Bunun üzerine Allah Resûlü: "O halde bir şiir söyleyebilir misin?" buyurarak Abdullah b. Revâha'dan şiir söylemesini ister. Abdullah b. Revâha, Allah Resûlü'nün yüzüne bir göz atar ve oracıkta şu dizeleri okur:[16]

وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَنِّي ثَابِتُ الْبَصَرِ إِنِّي تَوَسَّمْتُ فِيكَ الْخَيْرَ نَافِلَةً

تَثْبِيتَ مُوسَى وَنَصْرًا كَالَّذِي نُصِرُوا ثَبَّتَ اللَّهُ مَا أَتَاكَ مِنْ حَسَنٍ

عَلَى الْبَرِيَّةِ فَضْلا مَا لَهُ غِيَرُ يَا آلَ هَاشِمٍ إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَكُمْ

Gerçekten hayırı fazlasıyla görüyorum sende/ Allah biliyor ki yanılmam algımda/ Güçlendirsin Allah sana bahşettiği güzelliği/ Musa'yı güçlendirdiği gibi ve de zafere ulaştırılanlar gibi sana zafer bahşetsin/ Ey Hâşim oğulları! Allah gerçekten size insanların ötesinde eşi benzeri görülmemiş farklı bir değer verdi.

Allah Resûlü'nün şiire olan ilgisi, huzurunda okunan mısraların doğruluğunu test etmek istemesinde de görülmektedir. Allah Resûlü ve Hz. Ebû Bekir, *Şeybe* oğullarının kapısında bulundukları bir sırada yanlarından geçen şahsın şu beyitleri okuduğunu işitirler:[17]

أَلاَ نَزَلْتَ بِآلِ عَبْدِ الدَّارِ يَا أَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُحَوِّلُ رَحْلَهُ

مَنَعُوكَ مِنْ عُدْمٍ وَمِنْ إِقْتَارِ هَبَلَتْكَ أُمُّكَ لَوْ نَزَلْتَ بِرَحْلِهِمْ

Be hey bineğinin yönünü değiştiren adam!/ 'Abdi'd-dâr oğullarının (diyarında) konaklayamaz mıydın?/ Anan doğurmayaydı seni. (Ne olurdu Abdi'd-Dâr oğullarının) bineklerinin bulunduğu yerde konaklasaydın/ Yokluk içerisinde olmana ve kızlarını onursuz kimse ile evlendirip de onuruna halel gelmesine izin vermezlerdi.

---

[15] İbn 'Asâkir, Ebû'l-Kâsım, Ali b. el-Hasen b. Hibetullah b. Abdullah eş-Şâfi'î, *Târîhu medîneti Dimaşk*, thk.: Muhibbu'd-Dîn Ebû Sa'îd vd., Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1995, XXVIII, 93; es-Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, *ed-Durru'l-mensûr fî't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk.: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Turkî, Merkezu Hecr li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire, 2003, XI, 327.

[16] İbn 'Asâkir, *Târîhu medîneti Dimaşk*, XXVIII, 94.

[17] el-Kâlî, Ebû Ali İsmail el-Kâsım, *Kitâbu'l-emâlî*, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, ts, I, 241.

Allah Resûlü, Hz. Ebû Bekir'e dönerek: "Şâir böyle mi söylemişti?" buyurur. Ebû Bekir de: " Seni hak üzere gönderen Allah'a and olsun ki, şâir böyle söylememiştir. Şâirin söylediği dizeler şunlardır" der ve aşağıdaki dizeleri okur:[18]

نَزَلْتَ بآلِ عَبْدِ مَنَافِ أَلاَ يَا أَيُّهَا الرجُلُ الْمُحَوِّلُ رَحْلَهُ

مَنَعوكَ من عُدْمٍ ومن إقرافِ هَبِلَتْكَ أُمُّكَ لو نَزَلْتَ برَحْلِهِمْ

حتى يعود فَقيرُهم كالكافي الخالطينَ فَقيرَهم بغِنِيّهم

حتّى تَغيبَ الشمسُ في الرَّجَّافِ ويُكَلِّلون جِفانَهم بسَديفِهِمْ

Be hey bineğinin yönünü değiştiren adam!/ 'Abdi Menâf oğullarının (diyarında) konaklayamaz mıydın?/ Anan doğurmayaydı seni. (Ne olurdu Abdi Menâf oğullarının) bineklerinin bulunduğu yerde konaklasaydın?/ Yokluk içerisinde olmana ve kızlarını onursuz kimseler ile evlendirip de onurlarının zedelenmesine izin vermezlerdi./ Fakirlerini zenginleriyle bir arada tutan ('Abdi Menâf oğulları)/ Ta ki fakirleri kendine yeten kimse gibi olana kadar./ Ve de tahta çanaklarını iç yağı ile taçlandırırlar/ Ta ki güneş deniz(in ortasında) batıncaya kadar.

Bunun akabinde Allah Resûlü tebessüm eder ve: "Şiiri rivâyet edenlerin bu şekilde okuduklarını işitmiştim." buyurur.[19]

Allah Resûlü, karşılaştığı zor anlarda azmini güçlendirmek ve şiirle teselli bulmak amacıyla şâirlere ait dizeler de okur.

Söz gelimi, *Ahzâb* savaşı sırasında Müslümanlar Medine etrafına hendek kazmaktadırlar. Hendek kazma işi bitmeden her an müşriklerin saldırıya geçme ihtimali yüksek olduğundan sahâbe duraksamadan çalışmaktadır. Sahâbeyle birlikte aç, yorgun ve bitkin düşen Allah Resûlü, Abdullah b. Revâha'ya ait bazı dizeler söyleyerek güç toplamaya çalışır.[20] Buhârî (v. 256/870), bu bağlamda *el-Câmi'u's-Sahîh*'de Berâ b. 'Âzib (v. 71/690) yoluyla gelen şu rivâyete yer verir:[21]

---

[18] Kâlî, *Kitâbu'l-emâlî*, I, 241.

[19] Kâlî, *Kitâbu'l-emâlî*, I, 242.

[20] Dizelerin Câhiliye şairi 'Âmir b. El-Ekva ''a (v.7/628) ait olduğu da gelen rivâyetler arasındadır. Bkz: İbn Hişâm Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *Sîretu'n-Nebî,* thk.: Mecdî Fethi es-Seyyid, Dâru's-Sahâbe Li't-Turâs, Tanta, Mısır, 1995, III, 332.

[21] el-Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîra el-Cu'fî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk.: Muhibbu'd-Dîn el-Hatîb vd, el-Mektebetu's-Selefiyye, Kahire, 1400, Kitâbu'l-Mağâzî, 29.

Ahzâb günü Allah Resûlü'nü toprak taşırken gördüm. O kadar ki, toprak karnını kaplamıştı –veya karnı toza karışmıştı.- Allah Resûlü aynı zamanda Bin Revâha'ya ait beyitleri okuyor ve şöyle diyordu:

وَلَا صُمْنَا وَلَا صَلَّيْنَا وَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا

وَثَبِّتْ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا

إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا إِنِ الْأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا

Allah'a yemin olsun ki; Allah'(ın inayeti) olmasaydı doğru yola girmezdik/ Oruç da tutmazdık namaz da kılmazdık/ Dolayısıyla (Ey Rabbim), üzerimize bir sükûnet indir mutlaka/ Ve (düşmanla) karşılaştığımızda sabitleştir ayaklarımızı/ Onlar saldırırsa bize/ Reddederiz fitne arzuladıklarında.

Allah Resûlü'nün bir başka rivâyette son kelimeyi tekrarlayarak: "Reddederiz! Reddederiz!" diye sesini yükselttiği aktarılır.[22]

Görüleceği üzere, Abdullah b. Revâha'nın mısraları hidayet, namaz ve oruç gibi İslâm prensiplerinden bahsetmektedir. Yine Abdullah b. Revâha'nın mısraları savaş gibi zor durumlarda Yüce Allah'tan düşman karşısında Müslümanlara sebat bahşetmesi yolunda dua içermektedir. Bu bakımdan Allah Resûlü, *Huneyn* savaşı örneğinde olduğu gibi, zora düştüğü anda hakkı anlatan mısralar okumak suretiyle himmetini bilemekte ve coşkuyla "Reddederiz! Reddederiz!" diye sesini yükseltmektedir.

Yapılan îzâhlardan da anlaşılacağı üzere, güzel söze büyük önem veren şâir bir ulus arasında yetişen Allah Resûlü, şâir olarak nitelenmese de, şiire ilgi duymuş, şiirden etkilenmiş ve şâirlere ait bazı dizeler okumaya çalışmıştır. Peygamberlikten sonra da, Allah Resûlü'nün şiire olan ilgisi mısraların anlamlarını sahâbeden daha iyi idrak edecek düzeyde artmıştır.

Bununla birlikte Allah Resûlü tarafından bazı şiir rivâyetine sansür uygulandığı, bir kısmının zem edildiği ve bazılarının da övüldüğü günümüze ulaşan rivâyetler arasındadır. Allah Resûlü'nün şiir sanatına yaklaşımını yakından tanımak amacıyla ilgili rivâyetleri değerlendirmeye tabi tutmak yerinde olacaktır.

Şiir Rivâyetine Sansür Getirmesi

Allah Resûlü'nün özellikle iki şiir metnine sansür uyguladığı[23] gelen rivâyetler arasındadır. Söz konusu rivâyetler sırasıyla şunlardır:

---

[22] Buhârî, Kitâbu'l-Mağâzî, 29.

İbn Ebî Hadred es-Eslemî (v. 71/٦٩١) yoluyla gelen rivâyete göre, Muhammed b. Seleme (v. 43/666), Allah Resûlü'nden şu hadîseyi aktarır:[24]

Bir gün Allah Resûlü'nün yanında iken Allah Resûlü (s.a.v) Hassân b. Sâbit'e: "Ey Hassân! Câhiliye şiirinden bana bir şiir oku. Zira Allah, şiirin zirvesini Câhiliye şiiri ile Câhiliye şiirinin rivâyetinde kılmıştır." buyurdu. Hassân b. Sâbit de Allah Resûlü'ne A'şâ'nın 'Alkame b. 'Ulâse'yi (v. 20/640) hicvettiği şiirlerden aralarında şu dizenin de bulunduğu bir şiir okudu:

عَلْقَمُ مَا أَنْتَ إِلَى عَامِرِ[25] النَّاقِضِ الأَوْتَارَ وَالْوَاتِرِ[26]

'Alkam! Sen 'Âmir'le (v. 11/632) kıyaslanacak (adam) değilsin/ Öç almak için (düşmanın) ahdettiği sözleri bozan ('Âmir'le) ve de kimsenin kendisinden öç almaya cesaret edemediği 'Âmir'le.

Bunun akabinde Allah Resûlü (s.a.v.): "Ey Hassân! Bu meclisimden sonra bir daha bana bu şiiri okuma!" buyurdu. Hassân b. Sâbit de: "Ey Allah'ın Resûlü! Bana Kayser'in yanında ikâmet eden müşrik bir kimseyi mi yasaklıyorsun?" diyerek karşılık verince, Allah Resûlü: "Ey Hassân! İnsanlara fazlasıyla şükreden kimse, Allah'a en çok şükreden kimsedir. Nitekim Kayser, Ebû Süfyan b. Harb'e (v. 30/656) beni sordu. Ebû Süfyan da aleyhime ileri geri konuşmak suretiyle bana dil uzattı. (Kayser) Alkame'ye de hakkımda soru sorunca o, benimle ilgili güzel şeyler söyledi." buyurdu. Böylece Allah Resûlü (s.a.v.) kendisine bu (eyleminden) ötürü teşekkür etti.

Yukarıdaki dizenin de yer aldığı A'şâ'nın divanındaki altmış beyitten[27] oluşan ilgili şiirde, aynı minval üzere 'Alkam'ı aşağılayıcı çok sayıda ifadelere yer verilmektedir. Bu bakımdan Allah Resûlü'nün A'şâ'ya nispet edilen söz konusu şiirin Müslümanlar arasında kin ve nefret duygularını körüklemeye elverişli olduğunu sezinlediğinden rivâyetini yasakladığı kuvvetle muhtemeldir. Nitekim İbn Raşîk el-Kayravânî'nin *'el-'Umde'* sinde 'Âmir b. et-Tufeyl'in (v. 11/633) söz konusu şiirde 'Alkame hakkında A'şâ tarafından kullanılan ifa-

---

[23] el-'Ânî, Sâmî Mekkî, *el-İslâm ve'ş-şi'r*, 'Âlemu'l-Ma'rife, Kuveyt, 1996, s. 56.

[24] İbn Ebî'd-Dunyâ, Ebû Bekir, Abdullah b.'Ubeyd b. Sufyân el-Kuraşî, *Kitâbu kadâi'l-havâic*, thk.: Muhammed 'Abdu'l-Kâhir 'Atâ, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, Beyrut, 1993, s. 63.

[25] Şâir "*Âmir*' lafzıyla 'Âmir b. et-Tufeyl'i kastetmektedir. Bkz: İbn Kays, Meymûn, *Dîvânu'l-A'şâ el-Kebîr*, thk.: Muhammed Huseyn, Mektebetu'l-Âdâb bi'l-Cemâmîz, İskenderiye, 1950, s. 139.

[26] Dizede yer alan الواتر lafzı, 'Düşmanın kendisinden öç almaya cesaret edemediği kimse' anlamına gelmektedir. Bkz: İbn Kays, Meymûn, *Dîvânu'l-A'şâ el-Kebîr*, s. 141.

[27] İbn Kays, Meymûn, *Dîvânu'l-A'şâ el-Kebîr*, s. 139-147.

delerden dolayı 'Alkame'ye karşı nefret duyguları beslediğine[28] yer vermiş olması da bu durumu destekler mahiyettedir. Kaldı ki Allah Resûlü'nün yukarıdaki rivâyet dışında A'şâ'ya nispet edilen diğer şiirlere herhangi bir yasaklama getirmemiş olması da yine bu durumu desteklemektedir.

Ayrıca rivâyetten, Allah Resûlü'nün, yapılan iyilikler karşısında insanlara teşekkür etmemeyi âdet haline getirme durumunda, sayısız nimetleriyle insanları kuşatan Yüce Allah'a şükür borcunun îfâsında da ihmalkâr davranılacağına vurgu yaptığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Allah Resûlü'nün rivâyet edilmesini yasakladığı öne sürülen diğer şiir metni ise, Umeyye b. Ebî's-Salt'ın (v. 5/626) *Bedir* savaşında öldürülen Müşriklerin ardından ağıt yaktığı mersiyedir. Cumahî, Umeyye b. Ebî's-Salt'a ait otuz bir beyitten oluşan[29] söz konusu mersiyeden sadece şu iki beyite '*Tabakât*'ında yer verir:[30]

قَلِ مِنْ مَرَازِبَةٍ جَحَاجِحْ؟ مَاذَا بِبَدْرٍ فَالْعَقَنْـ

مِ بَنِي الْكِرَامِ أُولِي الْمَمَادِحْ هَلَّا بَكَيْتَ عَلَى الْكِرَا

Bedir'de ve el-'Akankal[31] (tümseğinde) ne oldu/ Toplumun efendilerine ve müsamahakâr cömertlerine?/ Ağlamadın mı cömertlere/ Güzel ahlâk sahibi cömertlerin evlatlarına?

Umeyye b. Ebi's-Salt'a nispet edilen söz konusu şiirin küfrü yüceltmesi ve İslâm dinine saldıran ifadeler içermesi sebebiyle rivâyetine Allah Resûlü tarafından yasak getirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Zira Allah Resûlü'nün Umeyye b. Ebi's-Salt'a nispet edilen hikmet içerikli birçok şiiri hayranlıkla dinlediği yolunda gelen rivâyetler bu durumu destekler mahiyettedir.[32]

Bu bağlamda Bezzâr'ın (v. 292/٩٠٥) '*Musned*'inde yer verdiği bir rivâyete göre, yasaklanan hiciv şiirlerinin sadece yukarıdaki rivâyetlerle sınırlı olmadığı

---

[28] İbn Raşîk, Ebû 'Ali el- Hasen el-Ḳayravânî, *el-'Umde fî mahâsini'ş-şi'r ve âdâbihi ve nakdih*, thk.: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1981, I, 54.

[29] Umeyye b. Ebi's-Salt, *Dîvan*, thk.: Sucey' Cumeyyil el-Cubeylî, Dâru Sâdır, Beyrut, 1998, s. 31.

[30] İbn Sellâm, Muhammed el-Cumahî, *Tabakâtu fuhuli'ş-şu'ara*, thk.: Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru'l-Medenî, Kahire, 1980, I, 263.

[31] العقنقل Bedir'de bir kum tepeciğinin ismidir. Bkz: İbn Sellâm, *Tabakât*,I, 263, dipnot.

[32] Söz gelimi bkz: Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Muslim*, thk.: Muhammed Fuâd Abdulbâki, Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, Beyrut, 1991, Kitâbu'ş-Şi'r, 2. (IV, 1768) Ayrıca bkz.: İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, thk.: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1998, İkâmetu's-salât ve's-sunnetu fîhâ, 808. (I, 444)

anlaşılmaktadır. Nitekim Bezzâr'ın '*Musned*'inde yer verdiği ilgili rivâyette Allah Resûlü şöyle buyurur:[33]

مَنْ قَالَ فِي الْإِسْلاَمِ هِجَاءً مُقْذِعاً فَلِسَانُهُ هَدَرٌ

"Kim İslâm'da küfür içerikli hiciv söylerse dilinin koparılması helaldir."

Görüleceği üzere Allah Resûlü, toplumda kin ve nefret duyguları körükleyen veya İslâm dinine karşı düşmanca tavır sergileyen şiir türlerine ve bu tarz şiirlerin rivâyetlerine yasak getirmektedir. Buna mukabil Allah Resûlü, insanoğlunun fıtratıyla örtüşen şiir türlerine ise herhangi bir yaptırım uygulamamaktadır. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) '*Musned*'inde yer verdiği Simâk b. Harb (v. 123/741) yoluyla gelen rivâyet bu durumu destekler mahiyettedir:[34]

Câbir b. Semura'ya (v. ?/?) dedim ki: "Peygamber'le (s.a.v.) beraber mi oturuyordun?" (O da): "Evet, sahâbesi de, oturup şiir söylüyorlardı ve Câhiliye meselesinden bir şeyler zikredip gülüyorlardı. Onlar güldüğünde (Allah Resûlü) de beraberlerinde tebessüm ediyordu" dedi.

Allah Resûlü toplumda fitne ve bozgunculuğa sebep olabilecek şiir türlerine sansür uygularken aynı zamanda bazı şiirleri yermiş ve bazılarını övmüştür. Bu bakımdan Allah Resûlü'nün şiir sanatını algılayış biçimi hakkında sağlıklı bir sonuca varmak için şiirin yerildiği ve övüldüğü rivâyetlere de değinmek uygun düşecektir.

Şiiri Yermesi

Allah Resûlü'nün şiiri yerdiği yolundaki rivâyetler ele alındığında, şiirin tümden ve kısmen zemmedildiği hadîsler olmak üzere iki ayrı kategoride değerlendirilmeleri mümkündür.

Şiirin tümden yerildiği rivâyetler:

Şiirin yerilmesiyle ilgili olarak Ebû Sa'îd el-Hudrî (v. 74/694), Allah Resûlü'nden şu hâdiseyi aktarır:[35]

---

[33] el-Bezzâr, Ahmed b.'Amr b. Abdi'l-Hâlik el-'Atkî, *el-Bahru'z-Zehhâr*, thk.: 'Âdil b. Sa'd vd. Mektebetu'l-'Ulûmi Ve'l-Hıkem, el-Medînetu'l-Munevvera, 2003, X, 290.

[34] İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *el-Musned*, şrh.: Hamza Ahmed ez-Zeyn, Dâru'l-Hadîs, Kahire, 1995, XV, 329. Ayrıca bkz: el-Bağavî, el-Huseyn b. Mes'ûd, *Şerhu's-Sunne*, thk.: Zuheyr eş-Şâvîş vd., el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1983, XII, 318.

[35] Muslim, Kitâbu'ş-Şi'r, 9.

"el-'Arc köyünde[36] Allah Resûlü'yle birlikte yürürken aniden karşımıza şiir söyleyen bir şâir çıktı. Bunun üzerine Allah Resûlü şöyle buyurdu:

خُذُوا الشَّيْطَانَ، أَوْ أَمْسِكُوا الشَّيْطَانَ، لأَنْ يَمْتَلِئَ جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحاً، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِئَ شِعْراً.

"Şeytanı alın!" veya "Şeytanı tutun! Kişinin içinin irin ile dolması şiirle dolmasından daha hayırlıdır."

Zâhiri itibârıyla hadîs, ilk bakışta Allah Resûlü'nün şiir sanatını tümden zemmettiği çağrışımı uyandırmaktadır. Ancak zâhire göre hareket edilmesi durumunda hadîsin şiirden övgüyle bahseden ve şiir söylemeye teşvik eden diğer hadîslerle çelişki arz ettiği açıktır. Bu bakımdan Nevevî (v. 676/1277) gibi bazı ulemânın yukarıdaki hadîsi söz konusu çelişkiyi ortadan kaldıracak ve şiirden övgüyle bahseden diğer hadîslerle örtüşecek biçimde tevil etme cihetine gittikleri görülmektedir. Nevevî, *Sahîhu Muslim*'in şerhinde konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer verir:[37]

"Bazı âlimler bu hadîsi, Allah Resûlü'nün "Şeytanı alın!" sözünden hareket ederek fâhiş söz içermese bile genel anlamda şiirin azının da çoğunun da hoş karşılanmayacağına hamletmişlerdir. Hâlbuki cumhur fâhiş söz içermedikçe şiirin mubâh olduğu yönünde fikir beyân etmişler ve " Şiirin iyisi iyi, kötüsü de kötüdür." demişlerdir. Zaten doğrusu da budur. Zira Allah Resûlü şiiri dinlemiş, şiirin okunmasını istemiş ve Hassân'a Müşrikleri hicvetmesini emretmiştir. Sahâbe de yolculuk gibi münasebetlerde Allah Resûlü'nün huzurunda şiir söylemişlerdir. Yine halifeler, sahâbenin imâmları ve selefin erdemlileri de şiir söylemişlerdir. Halifeler, sahâbe imâmları ve selefin erdemlilerinden hiç kimsenin şiiri yadırgadığı asla varit olmamıştır. Sadece şiirin zemmedilen cinsinden olanını yasaklamışlardır. Şiirin zemmedilen cinsi ise içeriği fâhiş söz türünden olanıdır."

Şeytanın müminleri doğru yoldan saptırmak için sinsî ve habis eylemler peşinde olduğu nazarı dikkate alındığında, Allah Resûlü'nün hadîste sözü edilen şâiri *'şeytan'* diye adlandırmasından, sözü edilen şâirin mısralarda İslâm'a muhalif sözler sarf ettiği olasıdır. Dolayısıyla Nevevî'ye göre sözü edilen şâirin ya gayrimüslim ya da İslâm dininin kurallarına gerektiği gibi riayet etmeyen Müslüman bir kimse olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Yine Nevevî'ye göre söz konusu şâirin Müslümanları hicvetmek amacıyla İslâm düşmanları

---

[36] '*el-'Arc'* Mekke ile Medine arasında kalan bir köy ismidir. Bkz: el-Bekrî, Ebû 'Ubeyd Abdullah b. Abdulazîz, *Mu'cemu me'sta'cem*, thk.: Mustafa es-Sakkâ, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut, 1945, III, 930.

[37] en-Nevevî, Muhyiddîn, b. Şeref b. Murrî b. Hasen b. Huseyn b. Huzâm, *Sahîhu Muslim bi şerhi'n-Nevevî*, el-Matba'atu'l-Mısriyye, Kahire, 1929, XV, 14.

tarafından uydurulan şiirlerden birini söylemiş olması da ihtimal dâhilindedir. Zira hadîsin râvisi Ebû Sa'îd el-Hudrî'nin إِذْ عَرَضَ شَاعِر ifadesini kullanmış olması, söz konusu şâirin Allah Resûlü'ne eşlik eden sahâbe tarafından tanınmayan bir kimse olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Nevevî, bu hususta şu ifadelere yer vermektedir:[38]

"Allah Resûlü'nün şiir söylediğini işittiği kişiyi '*şeytan*' diye adlandırmasına gelince onun kâfir veya şiir bağımlısı bir kimse olduğu ya da o an için zemmedilen türden şiir söylediği muhtemeldir. Kısacası Allah Resûlü'nün kendisini '*şeytan*' diye adlandırması tüm bu ihtimalleri akla getirmektedir. Dolayısıyla hadîste tümden şiirin zemmedildiği yolunda herhangi bir genelleme söz konusu değildir. Bu bakımdan Allah Resûlü'nün yukarıdaki hadîsine dayanarak şiirin tümden zemmedildiğini öne sürmek yanlıştır."

Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm da (v. 224/838), '*Ğarîbu'l-hadîs*'inde Allah Resûlü'nün yukarıdaki hadîsini şiirden övgüyle bahseden ve şiir söylemeye teşvik eden diğer hadîslerle örtüşecek biçimde tevil ederek şunları söyler:[39]

"Bana göre hadîste hangi tür şiir olursa olsun bağımlı bir kimsenin kendisini tümden şiire kaptırarak Kur'ân-ı Kerim'den ve Allah'ı anmaktan tamamen uzaklaşması kastedilmektedir. Bu bakımdan bizce Kur'ân-ı Kerim'in ve ilmin kendisine galebe çaldığı kimse hakkında içinin şiirle dolu olduğu söylenemez."

Buhâri de (v. 256/870), yukarıdaki hadîsi Nevevî ve Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm gibi algılamaktadır. Nitekim Buhâri '*Sahih*'inde yer verdiği bir bölüme "Kur'ân-ı Kerim'den ve Allah'ı Zikretmekten Alıkoyacak Derecede Kişiye Şiirin Baskın Gelmesinin Keraheti Bâbı"[40] adını vermiştir.

Buhârî'nin şârihi 'Aynî ise (v. 855/١٤٥١) 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın ifadelerine benzer ifadeler kullanmakta ve '*Umdetu'l-Kârî*'de şu ifadelere yer vermektedir:[41]

"İçin şiirle dolması ifadesi, Allah'ı zikretmekten, Kur'ân okumaktan ve ilim tahsil etmekten tamamen sarfı nazar edecek biçimde şiirle meşgul olmak

---

[38] Nevevî, *Şerhu Muslim*, XV, 15.

[39] el-Heravî, Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, *Ğaribu'l-hadîs*, Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, Beyrut, 2003, I, 32.

[40] Buhârî, Kitâbu'l-Edeb, 92.

[41] el-'Aynî, Bedru'd-Dîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, '*Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tsh.: Abdullah Mahmûd Muhammed 'Umar, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2001, XXII, 293.

anlamına gelmektedir. Dolayısıyla burada kinaye yoluyla bu türden eylem zemmedilmiştir. Yüce Allah'ı zikretmek, Kur'ân okumak ve ilimle meşgul olmak kişiye baskın geliyorsa şiirin zemmi söz konusu değildir."

Söz konusu hadîsin Müslim'deki (v. 261/875) rivâyetine ek olarak, Buharî'de "هُجِيتُ بِهِ/ hicvedildiğim" şeklinde gelen bir başka rivâyeti daha bulunmaktadır. Ne var ki, İbn Hacer'e (v. 852/1449) göre Hz. 'Âişe'den "هُجِيتُ بِهِ/ hicvedildiğim" şeklinde gelen söz konusu ilave kesinlik kazanmamıştır.[42] Bununla birlikte "هُجِيتُ بِهِ/ hicvedildiğim" şeklinde gelen rivâyete itibar edilmesi durumunda dahi, şiirin tümden yerildiği anlamı çıkarılamayacağı açıktır. Zira rivâyette zemmedilen şiir Allah Resûlü'nün hicvedildiği şiirle sınırlıdır.

Yapılan îzâhlardan da anlaşılacağı üzere yukarıdaki hadîsin zâhiri itibarıyla şiirden övgüyle bahseden diğer hadîslerle çelişki arz ediyor olması nazarı dikkate alındığında, Nevevî'nin konuya yaklaşımı daha sağlıklıdır. Buna göre hadîste tümden şiiri yerecek bir genellemeye gidilmemiş, aksine İslâm'a saldıran, fitne yayan, kötülüğe teşvik eden ve kişiyi Allah'a yönelik görevlerini yerine getirmekten alıkoyan şiirler eleştirilmiştir. Dolayısıyla her söz gibi şiir de '*kötü'* veya '*iyi*' sıfatıyla tanımlanabilecektir.

Zâhiri itibarıyla şiirin zemmedildiği çağrışımı veren hadîslerden bir diğeri de Abdullah b. 'Amr (v. 64/٦٨٣) yoluyla gelen şu rivâyettir:[43]

نَهَى عَنْ تَنَاشُدِ الْأَشْعَارِ فِي الْمَسْجِدِ

"(Allah Resûlü (s.a.v.)) mescitte karşılıklı şiir okumayı yasakladı."

İlk bakışta yukarıdaki hadîsin Allah Resûlü'nün mescitte şiir söylemeyi yasakladığı izlenimi verdiği aşikârdır. Hâlbuki hadîsin zâhirine itibâr edilmesi durumunda Allah Resûlü'nün mescitte şiir söylemeye onay verdiği diğer rivâyetlerle çelişki arz edeceği açıktır. Söz gelimi, Ebû Hüreyre'nin (v. 57/676) aktardığı şu rivâyete göre Allah Resûlü, mescitte şiir söylemeye teşvik etmektedir:[44]

---

[42] İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-'Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk.: 'Abdulaziz b. 'Abdullah b. Bâz vd., Dâru'l-M a'rife, Beyrut, 1379, 1379, X, 549.

[43] et-Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ, *el-Câmi'u'-kebîr*, thk.: Beşşâr 'Avvâd M'arûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996, es-Salât, 124. (I, 353-354) Ayrıca bkz.: es-Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, *Şerh'u Süneni'n-Nesâîve Hâşiyetu's-Sindî*, thk.: Mektebu Tahkîki't-Turâsi'l-İslâmî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts. I, 378-379.

[44] Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîh*, thk.: Muhammed Fuâd Abdulbâki, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 1991, Kitâbu fadâili's-sahâbe, 151.

"Hassân b. Sâbit mescitte şiir söylerken Ömer b. el-Hattâb yanına uğramış ve gözünün ucuyla onu süzmüştür. Bunun üzerine Hassân b. Sâbit: "Ben mescitte senden daha hayırlısı var iken de şiir okuyordum" demiştir. Sonra Ebû Hüreyre'ye dönerek: "Allah aşkına Allah Resûlü'nün " أَجِبْ عَنِّي اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ/ Benim namıma sen cevap ver! Allah'ım bunu Ruhu'l-kuds ile teyit buyur!" derken işittin mi? diye sormuştur. Ebû Hüreyre de: "Ey Allah'ım evet!" cevabını vermiştir.

Yine Allah Resûlü'nün mescitte şiir söylemeye teşvik ettiğine dair 'Âişe (r.a.) yoluyla gelen şu hadîs de günümüze ulaşan rivâyetler arasındadır:[45]

"Allah Resûlü (s.a.v.) Hassân için mescide bir minber koyuyordu. Hassân b. Sâbit de üzerine çıkıyor ve Allah Resûlü'nü hicvedenlere karşılık veriyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.): " إِنَّ رُوحَ الْقُدْسِ مَعَ حَسَّانَ مَا نَافَحَ عَنْ رَسُولِ الله =صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ=/ Gerçekten Rûhu'l-kuds (Cebrâil) Allah Resûlü'nü savunduğu sürece Hassân'ladır" buyurmuştur."

Nevevî yukarıdaki hadisin yorumunu yaparken mescitte mubah şiir söylemeye ruhsat olduğunu ve İslâm'ı ve Müslümanları öven şiirin de teşvik edildiğini belirtmektedir. Nitekim Nevevî bu hususta şu ifadelere yer verir:[46]

"Bu hadîste mescitte mubah şiir söylemeye ruhsat vardır. Yine söz konusu hadîste İslâm'ı ve Müslümanları övüyorsa şiire teşvik vardır. Hassân b. Sâbit'in şiiri de bu türdendir."

Buhârî'nin şârihlerinden İbn Receb'e (v. 795/1393) göre ulemâ, 'Amr b. Şu'ayb'ın rivâyet ettiği hadîsi Câhiliye şiirlerine ve mescitlerde söylenmesi uygun görülmeyecek türden şiirlere hamletmişlerdir. Yine İbn Receb'e göre cumhur, mubah sayılan şiirlerin mescitlerde söylenmesine cevaz vermiştir. Söz konusu âlimler, görüşlerine gerekçe olarak mescitlerde şiir söylemeye ruhsat veren sahih hadîslerin çokluğunu ve buna karşılık şiiri eleştiren rivâyetlerin senetleri itibarıyla sağlam olmadığını öne sürmüşlerdir.[47]

Öte yandan Allah Resûlü'nün mescitte şiir söylemeyi tümden değil, muhtemelen şiir söylenirken mescidin saygınlığıyla bağdaşmayacak derecede ölçünün kaçırılması veya ibadet esnasında mescitte gerekli sükûnetin ihlal

---

[45] Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'As, es-Sicistântî, *Sünen*, thk.: 'Izzed 'Ubeyd ed-Da'âs v.d., Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1997, Edeb, 87. Ayrıca bkz.: Tirmizî, *el-Câmi'u'l-Kebîr*, Edeb, 104.

[46] Nevevî, *Şerhu Muslim*, XVI, 45.

[47] el-Hanbelî, Zeynu'd-Dîn, Ebi'l-Ferec b. Receb, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk.: Mahmûd b. Şa'bân b. 'Abdi'l-Maksûd vd., Mektebetu'l-Ğurabâ el-Eseriyye, el-Medînetu'l-Münevvera, 1996, III, 335.

edilmesi gibi nedenlerle yasaklamış olması da imkân dâhilindedir. Nitekim İbn Hacer'in şu ifadeleri bu durumu destekler mahiyettedir:[48]

"Mescitte şiir söylenmesine yasak getirilmesinin nedeni, şiir atışmasının mescittekileri meşgul edecek derecede baskın olmasındandır."

Kaldı ki, *Sünen en-Nesâî*'nin şarihlerinden Sindî'ye (v. 1138/1726) göre hadîste şiirin tümden yasaklanması söz konusu değildir. Aksine hadîste yasaklanan şiir sadece zemmedilen türden olanıdır. Nitekim Sindî, bu bağlamda şu ifadelere yer verir:[49]

"Burada yasaklanan şiir zemmedilen türden olanıdır. Bunun dışında kalanlar övülen şiir türlerine hamledilmelidir. Burada zemmedilen şiir türünün çoğunluk arz etmesi nedeniyle yasaklama getirilmiştir. Hadîste sözü edilen yasaklama zemmedilenlerin dışında kalan şiirler tenzîh amaçlıdır. Dolayısıyla zemmedilenlerin dışında kalan şiirler cevaza hamledilmelidir."

Görüleceği üzere her ne kadar hadîs, zâhiri itibarıyla mescitlerde şiir okumaya genel anlamda bir yasaklama getirdiği yolunda çağrışım yapsa bile, böyle bir yaklaşım şiir söylemeye teşvik eden diğer hadîslerle çelişki arz etmektedir. Dolayısıyla geçmişten bu yana hadîsi yorumlamaya çalışan ulemânın algıladığı gibi burada bir genellemeden ziyade, İslâm dininin öğretileriyle çelişen şiir türüne yasaklama getirilmiş olma ihtimalinin ağır bastığını söylemek mümkündür.

İbn Mes'ûd (v. 32/650) yoluyla gelen şu rivâyet de Allah Resûlü'nün şiiri yerdiği çağrışımı yapmaktadır:[50]

قَالَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-:"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ وَهَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْثِهِ"
قَالَ: هَمْزُهُ الْمُوْتَةُ، وَنَفْثُهُ الشِّعْرُ، ونَفْخُهُ الْكِبْرُ

Allah Resûlü (s.a.v.): "Allah'ım! Kuşkusuz ben taşlanmış şeytandan, onun hemzinden (çılgınlığından), nefsinden (üfürmesinden) ve nefhinden (pohpohlamasından) sana sığınırım." buyurdu. (Allah Resûlü'ne 'Şeytan'ın hemzi', 'nefsi' ve 'nefhi'nin ne olduğu sorulunca):[51] " 'Hemzi' delilik (çılgınlık), 'nefsi' (üfürmesi) şiir ve 'nefhi' (pohpohlaması) kibirdir" buyurdu.

---

[48] İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, I, 549.

[49] es-Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, *Şerh'u Süneni'n-Nesâî ve Hâşiyetu's-Sindî*, thk.: Mektebu Tahkîki't-Turâsi'l-İslâmî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts. I, 378-379.

[50] İbn Mâce, *Sünen*, İkâmetu's-salât ve's-sunnetu fîhâ, 2.

[51] Heravî, *Ğaribu'l-Hadîs*, I, 412.

Erken dönem muhaddislerinden Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'a göre Allah Resûlü'nün şiiri '*şeytan üfürüğü*'ne benzetmesinin nedeni, şâirin mısraları normal ifade tarzlarından farklı olarak şiire has bir üslûpla üfürüyor gibi okumasıdır. Yine Allah Resûlü'nün çılgınlığı '*şeytan dürtmesi*' diye adlandırmasının nedeni de, çılgın kimsenin anormal davranışlar sergilemesi sebebiyle kolaylıkla alay konusu olmasındandır.[52]

Görüleceği üzere hadîste Allah Resûlü'nün şeytanın vesvesesi sonucunda eyleme dönüştürülebilecek şer ve kibirle aynı siyak ve sibak içerisinde şiirden Allah'a sığınmış olması, şiirin tümden zemmedildiği yolunda bir çağrışım uyandırmaktadır. Ancak İslâm öncesi dönemlerde şâirlerin ilhamlarını şeytanlardan diğer bir ifade ile ilham perilerinden aldıkları yolundaki güçlü inanış dikkate alındığında, Allah Resûlü'nün daha çok şeytanın vesveseleriyle söylenmiş şer odaklı şiirlerin şerrinden Allah'a sığınmış olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Yine Allah Resûlü'nün Müslümanları fıtrata uygun düşen ve hayra yönlendiren eylemlere teşvik etmesi ve kötülüklerden Allah'a sığınmış olması da, hadîste şer odaklı şiirlerin kastedildiği ihtimalini artırmaktadır.

Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm da, hadîste kastedilen şiirin, Müşrikler tarafından Allah Resûlü'ne saldırı mahiyetinde söylenen türden olduğu yolunda fikir beyan etmektedir. Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, bu hususta şöyle der:[53]

"Hadîsin anlamı, müşriklerin Allah Resûlü (s.a.v.) ve sahâbesi hakkında söyledikleri şiirlerden öte bir şey değildir. Zira Allah Resûlü'nün, kendisi ve sahâbe hakkında söylenen şiirleri istisna tutarak şiir söylemeye ruhsat verdiği yolunda rivâyetler bulunmaktadır."

Zâhiri itibarıyla bu hadîs, şiire teşvik eden diğer rivâyetlerle çelişmektedir. Söz gelimi, Allah Resûlü, Hassân b. Sâbit'i düşman karşısında Hz. Peygamber'i savunan ve İslâm'ın güzelliklerini yansıtan şiirleri nedeniyle övmektedir. Dahası Allah Resûlü, Hassân b. Sâbit'in şiirleri aracılığıyla İslâm Peygamberini ve İslâm'ın değerlerini düşman karşısında savunduğu müddetçe '*Rûhu'l-kuds*' tarafından destek bulacağı ile ilgili haber yukarıda zikredilmişti.

Kaldı ki Allah Resûlü, şiirle ilgili olarak Abdullah b. 'Amr yoluyla gelen bir başka rivâyette şöyle buyurmaktadır:[54]

---

[52] Heravî, *Ğaribu'l-Hadîs*, I, 412.

[53] Heravî, *Ğaribu'l-Hadîs*, I, 412.

[54] el-Buhârî, Ebû Abdullah, Muhammed b. İsmail, *el-Edebu'l-Mufred,* thk.: Muhammed Fuâd Abdu'l-Bâkî, el-Matba'atu's-Selefiyye, Kahire, 1375, s. 223.

والشِّعْرُ بِمَنْزِلَةِ الْكَلَامِ، حَسَنُهُ كَحَسَنِ الْكَلَامِ وَقَبِيحُهُ كَقَبِيحِ الْكَلَامِ

"Şiir söz konumundadır. İyisi sözün iyisi gibidir. Kötüsü sözün kötüsü gibidir."

Zehebî (v. 748/1274), bu rivâyetten yola çıkarak, Ebû Nuvâs, İbn el-Haccâc (v. 391/1001) ve İbn el-Fârid (v. 632/1235) gibi şâirlere ait genel ahlâka ve İslâm inancına ters düşen şiirleri çok fazla ezberlemekle uğraşmanın haram olduğu yolunda fikir beyan etmektedir. Zehebî, genel ahlâk ve İslâm inanç prensipleriyle örtüşen şiirlerle etraflıca ilgilenmeyi ise mubah görmektedir. Nitekim Zehebî bu bağlamda şunları söyler:[55]

"Söylenen her söz gibi şiirin de iyisi iyidir; kötüsü kötüdür. Şiirle uğraşmak mubâhtır. Ancak Ebû Nuvâs, İbn el-Haccâc ve İbn el-Fârid gibi şâirlere ait şiir örneklerini ezberlemek için uğraş vermek bunun dışındadır. Zira Ebû Nuvâs, İbn el-Haccâc ve İbn el-Fârid gibi şâirlere ait şiir örnekleriyle şiir ezberlemek uğruna gereğinden fazla uğraşmak haramdır. Çünkü senin peygamberin bu türden şiirler hakkında şöyle buyurmuştur: "Kişinin karnının içi şiir dolmaktansa, irin dolması daha hayırlıdır."

Abbâsî şâiri Ebû Nuvâs'ın Arap şiir geleneğinde ilk kez '*sübyancılık*'a teşvik etmesi,[56] İbn el-Haccâc'ın ahlâk'a mugâyir şiirler nazmetmesi[57] ve İbn el-Fârid'in de dizelerde '*vahdeti vücud'* düşüncesine sıkça yer vermesi[58] nazarı dikkate alındığında ez-Zehebî'nin söz konusu şâirlere ait şiirlerle ilgilenmeyi haram görme nedeni anlaşılmaktadır.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, hadîste şiirin tümden yerildiği yolunda bir işaret bulunmamaktadır. İlhamını vahyin prensiplerinden alan veya moral değerleriyle örtüşen şiirin sâhibine sevap kazandıracağı ve içeriği itibârıyla da dinleyenlere yarar sağlayacağı nazarı dikkate alındığında, Allah Resûlü'nün hayra teşvik eden şiirlerden Allah'a sığınmayacağı muhakkaktır. Dolayısıyla hadîste Allah Resûlü'nün sadece ilhamını şeytanın vesvese-lerinden alarak şerre teşvik eden şiir türlerinden Allah'a sığındığı açıktır.

---

[55] ez-Zehebî, Şemseddîn, Muhammed b. Ahmed b. 'Usmân, *Sittu resâil*, thk.: Câsim Suleymân ed-Devserî, ed-Dâru's-Selefiyye li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kuveyt, 1988, Mesâil fî Talebi'l- 'İlmi ve Aksâmih, s. 209.

[56] Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-edebi'l-'arabî el-'asru'l'abbâsiyyi'l-evvel*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1966, s. 220.

[57] Zehebî, *Sittu Resâil*, s. 209. (Dipnot)

[58] Zehebî, *Sittu Resâil*, s. 209. (Dipnot)

Bununla birlikte Allah Resûlü'nün bazı rivâyetlerde şiiri kısmen yerdiği de görülmektedir. Konu hakkında sağlıklı kanaat edinmek amacıyla Allah Resûlü'nün şiiri kısmen yerdiği hadîslere de değinmek yerinde olacaktır.

Şiirin kısmen yerildiği rivâyetler:

Allah Resûlü, özellikle hiciv içerikli bazı şiir türlerini söylemeyi yasaklamıştır. Nitekim Allah Resûlü, Hz. 'Âişe (v. 56/676) (r.a.) yoluyla gelen rivâyette hiciv içerikli şiir söyleyen kimseyi insanların en iftiracısı olarak nitelemekte ve şöyle buyurmaktadır:[59]

إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ فِرْيَةً لَرَجُلٌ هَجَا رَجُلا، فَهَجَا الْقَبِيلَةَ بِأَسْرِهَا، وَرَجُلٌ انْتَفَى مِنْ أَبِيهِ وَزَنَّى أُمَّهُ."Kuşkusuz insanların en büyük iftiracısı, (şiiriyle) bir adamı hicvedip de, (hicvedilen adamın) mensubu bulunduğu kabilenin tümünü hicvetmiş olan kişi ve babasından olmadığını ileri sürerek anasını zina ile itham eden adamdır."

Buhârî'inin '*el-Edebu'l-mufred*'inde yer alan bir başka rivâyette ise hadîsin metni şöyledir:[60]

إِنَّ أَعْظَمَ النَّاسِ جُرْماً إِنْسَانٌ شَاعِرٌ يَهْجُو الْقَبِيلَةَ مِنْ أَسْرِهَا، وَرَجُلٌ انْتَفَى مِنْ أَبِيهِ.

"Kuşkusuz insanların en büyük günahkârı, kabileyi tümden hicveden şâir kimse ve babasından olmadığını iler süren adamdır."

Hadîste yerilen hiciv türünün şâir bir kimseden sadır olması, ilk bakışta hiciv içerikli şiirlerin tümden yasaklandığı izlenimi vermektedir. Ne var ki, hadîsin etraflıca ele alınması durumunda Allah Resûlü'nün burada şâirleri yönlendirmeyi amaçladığı, dolayısıyla şâirlerden hicvedecekleri kimselerin mensubu bulundukları kabileyi tümden hedef alacak ifadelerden uzak durmalarını istediği anlaşılmaktadır. Diğer bir ifade ile Allah Resûlü, Müslüman şâirlerden Müslümanların sözlü saldırılara maruz kalacakları savaş hali gibi olağanüstü durumlarda şiir yoluyla suçsuz kimseleri hedef almamalarını talep etmektedir. Nitekim Allah Resûlü, Kureyş halkının hem silah hem de şiir yoluyla İslâm'a karşı koyduklarını görünce Hassân b. Sâbit, Ka'b b. Mâlik ve Abdullah b. Revâha gibi Müslüman şâirlerden müşrikleri hicvetmelerini bir başka ifade ile müşriklere kendi silahlarıyla karşılık vermelerini istemektedir.[61] Allah Resûlü tarafından kendisine gösterilen özel ilgi nedeniyle '*Allah Resûlü'nün şâiri*' laka-

[59] İbn Mâce, *Sünen,* Kitâbu'l-Edeb, 43. (IV, 230)

[60] Buhârî, *el-Edebu'l-Mufred,* s. 225.

[61] Nevevî, *Şerhu Muslim*, XVI, 45.

bını[62] alan Hassân b. Sâbit, Hz. Peygamber'in isteği doğrultusunda müşrikleri şu beyitlerle hicvetmiştir:[63]

الرَّعَاعُ فَذَلِكُمُ وَلاَتَيْمٌ، وَمَا جُمَحٌ وَلَوْ ذُكِرَتْ بِشَيْءٍ
إِذَا كَانَ الْوَقَائِعُ، وَالْمِصَاعُ لأَنَّ اللُّؤْمَ فِيهِمْ مُسْتَبِينٌ
لِئَامُ النَّاسِ، لَيْسَ لَهُمْ دِفَاعُ وَمَخْزُومٌ هُمُ وَعَدِيُّ كَعْبٍ

Cumah (oğulları) hiçtir bir şeyle anılsalar bile/ Teym (oğulları) da (öyle). Zira ayak takımıdır onlar/ Çünkü adilik onlarda gösterir kendini/ Savaşlarda ve çatışmalarda./ Ve Mahzûm (oğullarının) bizzat kendileri de ve Ka'b'in 'Adiyy'i de/ Savunmasız alçak kimselerdir.

Bu bakımdan İbn Kudâme (v. 620/1223), *'el-Muğnî'* adlı kitabında Allah Resûlü'nün sadece Müslümanlara ve Müslümanların mukaddesatına saldıran hiciv şiirlerine cevâz vermediğini[64] belirtmektedir.

Yapılan îzâhlardan da anlaşılacağı üzere Allah Resûlü sadece Müslümanlara ve Müslümanların mukaddesatına saldırı içeren şiirlere cevaz vermemektedir. Zira Allah Resûlü, sahâbeyi düşman şâirlere karşılık vermeye teşvik etmekte ve onların şiir sanatını kullanarak İslâm inancını savunmalarını '*cihâd'* olarak nitelemektedir.[65] Dolayısıyla hadîsten, Allah Resûlü'nün şiiri tümden yerdiği yolunda bir sonuç çıkarmak mümkün gözükmemektedir.

Allah Resûlü medih (övgü) içerikli şiirleri de yermektedir. Söz gelimi, Müslim'in '*Sahîh*'inde yer verdiği Hemmâm b. el-Hâris (v. ?/?) yoluyla gelen rivâyette Allah Resûlü meddahların yüzüne toprak serpilmesini istemektedir:[66]

"Bir adam Osman'ı (v. ٣٥/656)[67] methetmeye koyuldu. Mikdâd da (v. 33/653) davranarak iki dizinin üzerine oturdu. Kendisi iri yarı bir zattı. Hemen adamın yüzüne çakıl taşı serpmeye koyuldu. Bunun üzerine Osman kendisine: "Senin neyin var?" dedi. Mikdâd da: Kuşkusuz Allah Resûlü (s.a.v): " إِذَا رَأَيْتُمُ

[62] en-Nemerî, Yûsuf b. Abdullah, b. Abdi'l-Azîz el-Kurtubî, *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, thrc: 'Âdil Murşid, Dâru'l-A'lâm, Amman, 2002, s. 163.

[63] Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, thk.: 'Abd Muhanna, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994, s. 161.

[64] İbn Kudâme, Muvaffaku'd-Dîn, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğnî*, thk.: Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Turkî vd., Dâru 'Âlemi'l-Kutub, Riyad, 1997, XIV, 165.

[65] el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. El-Huseyn b. Ali, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, Dâiratu'l-Ma'ârif en-Nizâmiyye, Haydarâbâd, 1344, Kitâbu'ş-Şehâdât, Bâbu Şehâdeti'ş-Şu'arâ, X, 238.

[66] Müslim, Zühd, 69.

[67] Rivâyette yer alan 'Osman' ile Hulefâ-i râşidînden III. Halife Osmân b. Affan kastedilmektedir. Bkz: Nevevî, *Şerhu Muslim*, XVIII, 127.

الْمَدَّاحِينَ فَاحْثُوا فِي وُجُوهِهِمُ التُّرَابَ/ *Meddahları gördüğünüz vakit, yüzlerine toprak serpin!*" buyurdular diye karşılık verdi."

Hadîste doğrudan şiirle ilgili bir ifade bulunmamakla birlikte, öteden beri övgü amaçlı kaleme alınan şiirler nazarı dikkate alındığında, genel anlam bütünlüğü içerisinde yerginin şiiri de kapsadığı aşikârdır. Ne var ki kişinin yüzüne karşı övülebileceği yolunda günümüze ulaşan bazı sahih rivâyetlerden, hadîste sözü edilen yerginin şiiri tümden kapsamayacağı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Nevevî, hadîsi açıklarken bazı kimselerin "Meddahları gördüğünüz vakit, yüzlerine toprak serpin!" ifadesini "Meddahlara övgülerinden ötürü bir şey vermeyerek emellerini boşa çıkarınız" şeklinde yorumladıklarını belirtmektedir.[68] Dolayısıyla Allah Resûlü'nün söz konusu hadîsi övgüde makul sınırı aşan bir kimse hakkında söylemiş olabileceği ihtimali yüksektir. Nitekim Hattâbî (v. 388/988) '*Ma'âlimu's-sünen*'de hadîste sözü edilen meddahların meddahlığı meslek haline getirerek insanları sömüren kimseler olduğunu belirtmekte ve şu ifadelere yer vermektedir:[69]

"Burada meddahlarla, meddahlığı âdet edinen ve bunu kendilerine meslek haline getirerek insanları sömüren kimseler kastedilmektedir. Güzel eylemi ve övgüye değer davranışı nedeniyle kişiyi övmek ise takdire şayan bir durumdur. Kişiyi söz konusu eylemlerinden ötürü övmek insanları benzer davranışlar sergilemeye teşvik için gerekli bir durumdur. Bu bakımdan övgü içerikli güzel sözleriyle kişiyi övse bile söz konusu şahsa meddah sıfatı yakıştırılması doğru değildir."

Hadîsin orijinalinde الْمَدَّاحِينَ lafzının mübalağa formatında gelmiş olması, Hattâbî'nin hadîste sözü edilen meddahların meddahlığı meslek haline getirerek insanları sömüren kimseler olduğu yolundaki görüşünü destekler mahiyettedir. Kaldı ki, Allah Resûlü, Ka'b b. Zuheyr'in meşhur '*Burde kasîdesi*'nde olduğu gibi sahâbeyi şiirleri yoluyla kendisini övmekten alıkoymamıştır.

Görüleceği üzere hadîste Allah Resûlü'nün şiiri tümden yerdiği yolunda bir işaret bulunmamaktadır. Bununla birlikte hadîsteki yerginin, geçmişte devlet erkânının saraylarında olduğu gibi çıkar amaçlı şiir söylemeyi meslek haline getiren ve kişileri hak etmediği sıfatlarla öven şâirleri de içereceğini söylemek mümkündür. Kaldı ki, Allah Resûlü tarafından şiirin övüldüğüne dair günümüze ulaşan rivâyetlere de rastlanmaktadır. Bütünlük arz etmesi bakımından

---

[68] Nevevî, *Şerhu Muslim*, XVIII, 128.

[69] el-Bustî, Ebû Süleyman Hamed b. Muhammed el-Hattâbî, *Ma'âlimu's-Sünen*, thk.: Muhammed Râğıb et-Tabbâh, el-Matbaatu'l-'İlmiyye, Haleb, 1932, IV, 111.

Allah Resûlü tarafından şiirin övüldüğü yolundaki rivâyetlere de değinmek yerinde olacaktır.

Şiiri Övmesi

Allah Resûlü'nün İslâm dinine cephe alan ve şerre davet çıkaran şiir türlerine yasaklama getirmesi beklenecek bir durumdur. Ne var ki şiir sanatının büyük önem arz ettiği Arap toplumunda yetişen ve fıtrat dininin peygamberi olan Allah Resûlü'nden şâirin fıtratında bulunan şiire tümden yasaklama getirmesi düşünülemez. Nitekim Allah Resûlü tarafından şiirin övüldüğüne dair rivâyetlere de rastlanmaktadır. Bu rivayetleri şu şekilde değerlendirmeye tabi tutmak mümkündür:

Allah Resûlü hakkı savunan şâirlere büyük önem vermektedir. Söz gelimi, daha önce de zikrettiğimiz üzere Allah Resûlü Hassân b. Sâbit için mescide minber koydurarak Hassân'ın onun üzerinde Müşriklere karşı şiirler söylemesini sağlamıştır. Bu bağlamda Tirmizî (v. 279/892), *'el-Câmi'u'l-kebîr'*de Hz. 'Âişe'den aktarılan şu rivâyete yer verir:[70]

كَانَ النَّبِيُّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-يَضَعُ لِحَسَّانَ مِنْبَراً فِي الْمَسْجِدِ يَقُومُ عَلَيْهِ قَائِماً يُفَاخِرُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-أَوْ قَالَتْ: يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-، وَيَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-: "إِنَّ اللَّهَ يُؤَيِّدُ حَسَّانَ بِرُوحِ الْقُدْسِ، مَا يُفَاخِرُ أَوْ يُنَافِحُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ-"

"Allah Resûlü (s.a.v.), mescidde Hassân b. Sabit'e bir minber koyar, Hassân da bu minber üzerinde ayakta durarak Allah Resûlü (s.a.v.)'nü övücü -veya şöyle dedi-: destekleyici şiirler söylerdi. Allah Resûlü (s.a.v.) de şöyle buyururdu: **"**Allah'ın peygamberini övdüğü veya savunduğu sürece Şâir Hassân'ı Allah, Ruhu'l-Kudus (Cibril)'le destekler**."**

Kuşkusuz Allah Resûlü tarafından şâir Hassân b. Sâbit için mescide minber konulması Hassân'ın yüklendiği fonksiyon gereği şâire verilen önemin göstergesidir. Nitekim Hz. Ömer'in bir defasında Hassân'ı Mescid-i Nebevî'de şiir okurken bakışlarıyla uyarmış olması Hassân'a Hz. Peygamber zamanında olduğu gibi ihtiyaç duyulmadığındandır. Zira Hz. Peygamber müşriklere şiirle karşılık verme ve karşı hiciv yapma işini en iyi ve en uygun yapabilecek kimselere havale etmekte idi.[71] Dolayısıyla şiire olan ihtiyaç zamanla ilintilidir. İslâm dininden başka hiçbir semavî din şâirleri bu kadar önemli bir konuma getir-

---

[70] et-Tirmizî, *el-Câmi'u'l-kebîr*, el-Edeb, Bâbu mâ câe fî inşâdi'ş-şi'r, 104. Ayrıca bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî…*, I, 548-549.

[71] Sancak, Yusuf, *Hz. Peygamber Devrinde Şiir*, Şafak Yayınevi, Erzurum, 1999, s. 239.

memiştir.[72] Nitekim Allah'ın evi mescitte şiir meclisi kurulmakta ve başlarında Allah Resûlü olduğu halde sahâbe de dinleyici sıfatıyla söz konusu mecliste hazır bulunmaktadır. Allah Resûlü burada "Allah, Ruhu'l-kudus (Cibril)'le Hassân'ı destekler" buyurarak ilham yoluyla[73] şâiri kuşatacak ilâhî desteği müjdelemektedir.

Öte yandan hadîste vahiy meleği Cibril, '*temiz*' ve '*duru*'[74] anlamlarına gelen '*Ruhu'l-kudus*' ismiyle anılmaktadır. Bu bakımdan Cibril'in, şâirin gönlüne temizi ve duruyu diğer bir ifade ile İslâm'ın prensipleriyle örtüşen güzel ilhamları vereceği açıktır. Dolayısıyla Allah Resûlü iki tarafı da keskin kılıç mahiyetindeki şiir sanatının fıtrata uygun düşenini, şerden uzak olanını ve İslâm'a hizmet edenini övmektedir.

Allah Resûlü Asr-ı Saâdet'te şiiri övmenin de ötesinde, şiire yeni bir rol biçerek İslâm dininin yayılması yolunda icra edilmesini zorunlu kılmaktadır. Nitekim Ebû Dâvûd'un '*Sünen*'inde yer verdiği Enes b. Mâlik (v. 93/712) yoluyla gelen rivâyette, Allah Resûlü şöyle buyurur:[75]

جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وأَلْسِنَتِكُم.

"Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihat ediniz."

Rivâyetin şiirle alâkası bağlamında Beyhakî (v. 458/1066), es-*Sünen el-kübrâ*'sında şu hadîse yer vermektedir:[76]

Ka'b b. Mâlik, Allah Resûlü'ne (s.a.v.) şöyle demiştir: "Allah (c.c.) şiir hakkında indirdiğini (yeterince) indirdi." (Allah Resûlü de) şöyle buyurdu:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ يُجَاهِدُ بِسَيْفِهِ وَلِسَانِهِ وَالَّذِي نَفْسِـي بِيَدِهِ لَكَأَنَ مَا تَرْمُونَهُمْ بِهِ نَضْحُ النَّبْلِ

"Kuşkusuz Mümin kimse kılıcıyla ve diliyle cihat eder. Nefsim elinde olana and olsun ki sizin onlara attıklarınız, ok darbeleri gibidir."

Görüleceği üzere Allah Resûlü burada şiir yoluyla İslâm'ı savunan şâirleri, mallarını ve canlarını aynı amaç uğruna feda eden müminlerle aynı kefeye koymaktadır. Diğer bir ifade ile Allah Resûlü, duygulara hitap eden sanat dili-

---

[72] el-Bâşâ, Abdurrahmân Ra'fet, *Nahve mezheb islâmî*, s. 6.

[73] el-Bâşâ, Abdurrahmân Ra'fet, *Nahve mezheb İslâmî*, s. 6.

[74] İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, thk.: Abdullah Ali el-Kebîr, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, ts, V, 3550. (Kaf bâbı)

[75] Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, thk.: Şu'ayb el-Arnaût vd., Dâru'Risâleti'l-'Âlemiyye, Dimaşk, 2009, Kitâbu'l-Cihâd, 17.

[76] el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, *es-Sünen el-Kübrâ*, Kitâbu'ş-Şehâdât, Bâbu Şehâdeti'ş-Şu'arâ, X, 238.

nin savaş gibi toplumun kaderini belirleyecek hassas durumlarda kitle psikolojisi üzerinde bırakacağı derin etkiye işaret etmekte ve sanatın en az mal ve can kadar önemli olduğuna gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla Allah Resûlü, şiir sanatını daha çok mahfillerde duyguların dile getirildiği eğlence ve teselli aracı olmaktan çıkararak İslâm'a hizmet gibi ulvî bir amaca yönlendirmektedir.

Mekke müşrikleri tarafından İslâm dininin yayılmasını engellemek amacıyla şiirin sihirli gücünden yararlanıldığını gören Allah Resûlü, aynı silahla sahâbeyi müşriklere karşı İslâm'ı savunmaya da teşvik etmiştir.[77] Nitekim Müslim, konuyla ilgili olarak '*Sahîh*'inde Hz. 'Âişe yoluyla gelen şu rivâyete yer verir:[78]

Allah Resûlü şöyle buyurdu: اُهْجُوا قُرَيْشاً فَإِنَّهُ أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنْ رَشْقٍ بِالنَّبْلِ "Kureyş'i hicvedin, çünkü bu, onlara ok atmaktan daha ağır gelir." (Allah Resûlü) İbn Revâha'ya haber salarak "اهْجُهُمْ/ Onları hicvet" buyurdu. O da Kureyş'i hicvetti ancak Peygamber'i (s.a.v.) razı edemedi. Bunun Üzerine (Allah Resûlü), Ka'b b. Mâlik'e, daha sonra Hassân b. Sâbit'e haber saldı. Hassân huzuruna girince: "(Demek) kuyruğu ile vuran bu arslana (haber) salmanızın zamanı gelmiştir" dedi. Sonra dilini çıkararak onu oynatmaya başladı ve: "Seni Hak (din) ile gönderen Allah'a yemin ederim ki, onları dilimle deri parçalar gibi parçalayacağım!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.): "Ebû Bekir Kureyş'in neseplerini en iyi bilen kimsedir ve benim de aralarında bir nesebim bulunmaktadır. (Bu bakımdan) acele etme ve benim nesebimi sana özetleyinceye kadar (sabırlı ol!)" buyurdu. Hassân hemen Ebû Bekir'e gitti. Bir süre sonra döndü ve "Ey Allah'ın Resûlü! Bana senin nesebini özetledi. Seni hak (din) ile gönderen Allah'a and olsun ki, seni onlardan hamurdan kıl çeker gibi çekip çıkaracağım." dedi. 'Âişe (rivâyetin devamında): "Bunun üzerine Allah Resûlü'nün (s.a.v.) Hassân'a: "إِنَّ رُوحَ الْقُدْسِ لَا يَزَالُ يُؤَيِّدُكَ مَا نَافَحْتَ عَنْ رَسُولِهِ/ Kuşkusuz Allah'ı ve Resûlü'nü savunduğun müddetçe Ruhu'l-kuds seni desteklemeyi sürdürecektir!" buyururken işittim" dedi. 'Âişe şunu da ekledi: "Ben Allah Resûlü'nü (s.a.v.): "هَجَاهُمْ حَسَّانُ فَشَفَى وَاشْتَفَى/ Hassân onları hicvetti. Böylece hem intikamımızı alarak bizi rahatlattı, hem de kendi intikam ateşini söndürdü." buyururken işittim."

Allah Resûlü, düşman karşısında İslâm'ı savunmak için şâirlere başvurmakla şiirin insanlar üzerindeki önemine ve genel anlamda sanata biçtiği role dikkat çekmektedir. Dolayısıyla hadîsten, yaşamın temel unsurlarından biri

---

[77] Kök, Bahattin, Hassân b. Sâbit'in Şiirleriyle İslâm'a Hizmetleri, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, 1986, s. 128.

[78] Müslim, Kitâbu Fadâili's-Sahâbe, 157.

olduğu Asr-ı Saâdet'te de fark edilen şiirin, erdemli toplumun inşası için sorumluluk bilinci taşıyan şâirler tarafından her zaman doğru icra edilmesi gerektiği şeklinde bir ders çıkarmak da mümkündür.

Yine Allah Resûlü, doğrudan duygulara hitap eden şiirlerin dinleyici üzerinde bırakacağı etkiye dikkat çekmekte ve bu amaçla bazı şiir türlerinde hikmet bulunduğunu belirtmektedir. Söz gelimi, Buhârî'nin, *el-Câmi'u's-Sahîh*'inde yer verdiği rivâyete göre Allah Resûlü "إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِكْمَةً/ Kuşkusuz şiirden bir kısmı hikmettir"[79] buyurur.

'*Geçmişte yaşanmış deneyimlerin hülâsası*'[80] anlamına gelen hikmetli sözler, kişileri doğrulara yönlendirmede büyük önem arz etmektedir. Zira hikmetli sözler, nasihat, hatırlatma, azarlama ve manevî anlamları elle tutulur nesnelerle tasvir etme gibi zihinleri uyarıcı öğeler içermektedir.[81] Bu bakımdan hikmetli sözlerin doğrudan duygulara hitap eden şiir sanatı içerisinde yoğrularak sunulması dinleyicide uzun süreli etki bırakacaktır. Hikmet içerikli birçok şiirin geçmişten bu yana kabul görerek günümüze ulaşmış olması bu durumu destekler mahiyettedir. Dolayısıyla Allah Resûlü tarafından burada duygulara hitap eden hikmet şiirinin kişiler üzerinde bırakacağı sihirli etkiye gönderme yapıldığı âşikârdır. Nitekim Buhârî'nin yine *el-Câmi'u's-sahîh*'inde yer verdiği bir başka rivâyet bu durumu destekler mahiyettedir:[82]

Medîne'nin doğusunda kalan (Necd)[83] ahalisinden iki kişi[84] geldi. Bu şahıslar konuşma yaptılar. Halk onların fesahatine hayran kaldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: "إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْراً أَوْ إِنَّ بَعْضَ الْبَيَانِ لَسِحْرٌ/ Kuşkusuz fesahatli sözlerden sihir (gibi dinleyiciler üzerinde etkili) olanları vardır" veya "Fesahatli sözlerin bir kısmı sihirdir (dinleyiciyi esir alır)"

İbn Kuteybe ed-Dîneverî'nin (v. 276/889) '*Uyûnu'l-ahbâr*'ında yer verdiği rivâyete göre, Allah Resûlü söz konusu ifadeleri şâir el-'Alâ b. el-Hadramî (v.

---

[79] Buhârî, Kitâbu'l-Edeb, 90.

[80] el-Mâverdî, Ali Muhammed b. Habîb, *el-Emsâl ve'l-hikem*, thk.: Fuâd 'Abdu'l-Mun'im Ahmed, Dâru'l-Vatan Li'n-Neşr, Riyad, 1999, s. 22.

[81] Mâverdî, el-Emsâl ve'l-hikem, s. 22.

[82] Buhârî, Kitâbu't-Tıbb, 51.

[83] el-'Aynî, Bedru'd-Dîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, '*Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tsh.: Abdullah Mahmûd Muhammed 'Umar, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2001, XXI, 424.

[84] Rivâyette sözü edilen kişiler 'Amr b. el-Ehtem ile ez-Zibrikân b. Bedr olup hicretin IX. Yılında bir heyetle Necd bölgesinden Medine'ye gelmişlerdir. Bkz: el-'Aynî, *'Umdetu'l-kârî*, XXI, 424.

14/636) tarafından okunan bazı beyitleri dinledikten sonra dile getirmiştir.[85] Şâir el-'Alâ b. el-Hadramî'nin ilgili beyitleri şunlardır: [86]

تَحِيَّتَكَ ٱلْقُرْبَى فَقَدْ تُرْقَعُ النَّعَلُ حَيِّ ذَوِي ٱلأَضْغَانِ تُسْبِ قُلُوبَهُمْ

وَإِنْ خَنَسُوا عَنْكَ الْحَدِيثَ فَلاَ تَسَلِ وَإِنْ دَحَسُوا بِالْكُزْهِ فَاعْفُ تَكَرُّماً

يُقَلِ وَإِنَّ الَّذِي قَالُوا وَرَاءَكَ لَمْ فَإِنَّ الَّذِي يُؤْذِيكَ مِنْهُ سَمَاعُهُ

Kindar kimseleri selâmla da kalplerini kazan/ Tıpkı yakınlarını selâmladığın gibi. Zira ayakkabının (yırtığını) dikmek mümkündür./ Eğer insanlar arasında nefret (tohumları) yaydılarsa lütfunla bağışla onları./ Senden sözü gizlerlerse sorma sakın./ Zira işitmekle sana eziyet verecek/ Ve de arkandan söyledikleri(ni zannedeceğin söz) söylenmemiştir.

Görüleceği üzere Allah Resûlü, kişiler hakkında kötü zan beslemekten uzak durulması gerektiği yolundaki düşüncenin şâir tarafından hikmet formatına uyarlanarak duygulara hitap edecek biçimde mısralarla dillendirilmesi karşısında duygulanmış ve "Kuşkusuz bazı şiirde hikmetler vardır ve bazı fesahatli söz büyüleyicidir." [87] buyurmuştur.

Dahası Allah Resûlü, Kur'ân-ı Kerîm'de kapalılık arz eden bir durumla karşılaşılması halinde Arap şiirine başvurulmasını da istemekte ve bu bağlamda şöyle buyurmaktadır:[88]

إِنَّ مِنَ الشِّعْرِ لَحِكْمَةً فَإِذَا أُلْبِسَ عَلَيْكُمْ شَيْءٌ مِنَ الْقُرْآنِ فَالْتَمِسُوهُ فِي الشِّعْرِ فَإِنَّهُ عَرَبِيٌّ.

"Kuşkusuz bazı şiirde hikmet vardır. O halde Kur'ân'dan bir şeyi karıştırırsanız onu şiirde arayınız. Zira şiir Arapçadır."

Yaşanan deneyimlerin hülâsasını özünde taşıyan Arap şiirinin, Kur'ân ayetlerinde kapalılık arz eden hususların açığa kavuşmasına ve anlaşılmasına katkı sağladığı da aşikârdır. Söz gelimi, müfessirlerin Kur'ân ayetlerini anlama yolunda Emevî şâiri Hıristiyan Ahtal'ın (v. 90/708) şiirlerinde kullandığı terimlerden yararlanmış olmaları[89] bu durumu destekler mahiyettedir.

---

[85] İbn Kuteybe, Abdullah b. Muslim, *'Uyûnu'l-ahbâr*, Matbaatu Dâri'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1996, IV, 18.

[86] İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-ahbâr*, IV, 18.

[87] İbn Kuteybe, *'Uyûnu'l-ahbâr*, IV, 18.

[88] el-Beyhakî, *es-Sünen el-Kübrâ*, Kitâbu'ş-Şehâdât, Bâbu Şehâdeti'ş-Şu'arâ, X, 241.

[89] el-Mucâşi'î, Ali b. Fudâl, *en-Nuketu fi'l-Kur'ân*, thk.: İbrahim el-Hâc Ali, Mektebetu'r-Ruşd, Mekke-i Mukerreme, 2003, s. 593.

Allah Resûlü gerekçelerini de belirterek bazı şiir türlerini övmekte ve diğerlerine yeğlemektedir. Söz gelimi, Müslim, '*Sahîh*'inde konuyla ilgili olarak şu rivâyete yer verir:[90]

Allah Resûlü (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Bir şâirin söylediği en doğru söz, Lebîd'in (v. 41/661) şu ifadesidir: " أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَاخَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ/ İyi bilin ki Allah'tan başka her şey bâtıldır."[91]

Görüleceği üzere Allah Resûlü burada Allah'tan başka her şeyin geçici olduğu gerçeğinin sanat diliyle dizelere dökülmesini ölçü almakta ve aynı gerekçe ile şâir Lebîd'in mısrasını diğerlerine tercih etmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, İslâm'ın ilk dönemlerinde sanat becerilerini neredeyse tümden düşman karşısında Allah Resûlü'nü savunmaya tahsis eden sahâbe,[92] zamanla Müşriklere karşı zafer elde edip güç kazanınca, şiiri toplumu bilinçlendirme ve eğitme amaçlı da kullanmışlardır. Nitekim Buhârî'nin *el-Câmi'u's-sahîh*'inde yer verdiği rivâyette, râvî el-Heysem b. Ebî Sinân (v. ?/?) konuyla ilgili olarak şunları aktarır:[93]

Ebû Hureyre'yi (bir Cuma günü)[94] ayakta arkadaşlarına menkıbe anlatırken (vaaz verirken)[95] gördüm. Vaazında şöyle diyordu: Allah Resûlü Abdullah b. Revâha'yı kastederek[96] "Kuşkusuz sizin bir kardeşiniz fâhiş söz söylemezdi" buyurdu. Abdullah b. Revâha, (Allah Resûlü'nü şiiriyle övüyor ve şöyle) diyordu:

إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعُ وَفِينَا رَسُولُ اللَّهِ يَتْلُو كِتَابَهُ

بِهِ مُوقِنَاتٌ أَنَّ مَا قَالَ وَاقِعُ أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا

إِذَا اسْتَثْقَلَتْ بِالْكَافِرِينَ الْمَضَاجِعُ يَبِيتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِه

Aramızdadır Allah'ın elçisi okumaktadır Kitâb'ını/ Tan yeri ağarıp fecri sâdık yükseldiğinde/ Bize doğru yolu gösterdi körlükten sonra. Dolayısıyla kalplerimiz/ Tereddütsüz şuna inanır: O'nun söylediği mutlak gerçektir./ Yanını

---

[90] Müslim, Kitâbu'ş-Şi'r, 2.

[91] Şâir burada باطل ifadesiyle 'zâil ve yok olan' anlamlarını kastetmektedir. Bkz: Müslim, Kitâbu'ş-Şi'r, 2.

[92] el-Bâşâ, Abdurrahmân Re'fet, Nahve mezheb islâmî fî'l-edebi ve'n-nakd, s. 10.

[93] Buhârî, Kitâbu'l-Edeb, 91.

[94] el-Makdisî, el-Hâfız 'Abdu'l-Ğanî b.'Abdu'l-Vâhid b. 'Alî, *Ehâdîsu'ş-Şi'r*, thk.: İhsân 'Abdu'l-Mennân el-Cibâlî, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Amman, 1989, s. 59.

[95] el-'Aynî, '*Umdetu'l-kârî*, VII, 311.

[96] el-'Aynî, '*Umdetu'l-kârî*, VII, 311.

yatağından uzaklaştırarak geçirir geceyi O/ Kâfirler ağırlık yaparken yataklarına.

Görüleceği üzere Allah'ın evi mescitte halka vaaz verilirken Kur'ân ayetleri, hadîsler ve şiir yan yana zikredilmektedir. Dolayısıyla sahâbe tarafından Kur'ân ayetleri ile hadîslerin yanı sıra şiir rivâyetiyle de toplumu bilinçlendirme ve eğitme cihetine gidilmesi, hakka teşvik eden şiire verilen değeri gözler önüne sermektedir.

Sonuç

Yapılan îzâhlardan ve sunulan örneklerden de anlaşılacağı üzere, şiir sanatının hayli değer verildiği Arap toplumunda yetişen Allah Resûlü, pratikte şiire ilgi duymuş, şiiri övmüş ve şiirin sihirli gücünden yararlanarak düşman karşısında bir tür psikolojik savaş aracı olarak kullanılmasını istemiştir. Yine Allah Resûlü, şâirleri hakka ve İslâm öğretilerine uygun düşecek türden şiir söylemeye teşvik etmiştir. Dahası Allah Resûlü, Kur'ân ayetlerinin doğru anlaşılması yolunda şiire başvurulmasını da tavsiye etmiştir. Tarihte yaşanan hadîseleri ve Arapların soy ağaçlarını tespit etmek için de şiire ihtiyaç duyulmuştur.[97] '*Şiir sanatı, Arapların sicil defteridir*/ اَلشِّعْرُ دِيوَانُ اَلْعَرَبِ'[98] ifadesinin, nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaşmış olması, bu durumun açık göstergesidir.

Bununla birlikte günümüze ulaşan İslâm kültür mirasında şiiri zemmeden rivâyetler de yer almaktadır. Şunu bilmek gerekir ki, Allah Resûlü, şâirlere bahşedilen sanat becerisini yaratılış gayesine uygun düşecek biçimde hak yoluna kanalize etmekle, şiir sanatını içine düştüğü bataklıktan çıkarmayı ve layık olduğu yüksek makama oturtmayı amaçlamaktadır.[99] Bu bakımdan şiirin zemmedildiği ilgili rivâyetler, fıtrata ters düşen ve toplumun değer yargılarına zarar verebilecek türden şer odaklı şiirlerle sınırlıdır. Nitekim öteden beri hakkı yansıtan mısralar, Allah'ın evi olan mescitlerde Kur'ân ayetleri ve hadîslerle birlikte zikredilmektedir. Yine geçmişten bu yana ilim erbabı, gerektiğinde şiirlerden deliller sunmakta ve mubah sayılacak türden şiirler söylemektedirler.[100] Dolayısıyla şiirin zemmedildiği yolunda günümüze ulaşan rivâyetlerin, bir sanat dalı olarak şiiri özellikle hedef almadığı aşikârdır. Kaldı ki, Yüce Allah tarafından âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü'nden, insanlığı bütün yönleriyle kuşatacak yeni bir metot ortaya koyarken şiir sanatını hesaba katmaması mantık açısından da beklenecek bir durum değildir.

---

[97] İbn Kudâme, *el-Muğnî,* XIV, 164.

[98] el-Câhiz, Ebû 'Usman 'Amr b. Bahr, *el-Hayavân*, thk.: Abdu's-Sellâm Muhammed Hârûn, Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbi el-'Halebî ve Evladuh, Kahire, I, 71-72.

[99] el-Bâşâ, Abdurrahmân Re'fet, Nahve mezheb islâmî fî'l-edebi ve'n-nakd, s. 20.

[100] İbn 'Abdi'l-Birr, Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-ma 'ânî ve'l-esânîd,* thk.: Mustafa b. Ahmed el-'Alevî v.d., Rabat, 1967, XXII, 194.

Kaynakça

Ali, Cevâd, *el-Mufassal fi târîhi'l-'arabî kable'l-İslâm*, Câmi'atu Bağdâd, Bağdat, 1993.

el-'Ânî, Sâmî Mekkî, *el-İslâm ve'ş-şi'r*, 'Âlemu'l-Ma'rife, Kuveyt, 1996.

el-'Aynî, Bedru'd-Dîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, '*Umdetu'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Tsh.: Abdullah Mahmûd Muhammed 'Umar, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, 2001.

el-Bağavî, el-Huseyn b. Mes'ûd, *Şerhu's-Sunne*, thk.: Zuheyr eş-Şâvîş vd., el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1983.

el-Bağdâdî, 'Abdu'l-Kâdir b.'Umar, *Hızânetu'l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni'l-'Arab*, thk.: 'Abdu's-Sellâm Muhammed Hârûn, Mektebetu'l-Hâncî, Kahire, 1997.

el-Bâşâ, 'Abdurrahmân Ra'fet, *Nahve mezheb islâmî fi'l-edebi ve'n-nakd*, Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Riyad, 1985.

el-Bekrî, Ebû 'Ubeyd Abdullah b. Abdulazîz, *Mu'cemu me'sta'cem*, thk.: Mustafa es-Sakkâ, 'Âlemu'l-Kutub, Beyrut, 1945.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. El-Huseyn b. Ali, *es-Sünen el-Kübrâ*, Dâiratu'l-Ma'ârif en-Nizâmiyye, Haydarâbâd, 1344.

el-Bezzâr, Ahmed b.'Amr b. Abdi'l-Hâlik el-'Atkî, *el-Bahru'z-Zahhâr*, thk.: 'Âdil b. Sa'd vd. Mektebetu'l-'Ulûmi Ve'l-Hıkem, el-Medînetu'l-Munevvera, 2003.

el-Buhârî, Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğîra el-Cu'fî, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk.: Muhibbu'd-Dîn el-Hatîb vd, el-Mektebetu's-Selefiyye, Kahire, 1400.

el-Câhiz, Ebû 'Usman 'Amr b. Bahr, *el-Hayavân*, thk.: Abdu's-Sellâm Muhammed Hârûn, Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbi el-'Halebî ve Evladuh, Kahire, 1998.

Dayf, Şevkî, Târîhu'l-edebi'l- 'arabî el- 'asru'l-'abbâsiyyi'l-evvel, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1966.

, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî, el-'Asru'l-câhilî*, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, 1960.

Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen-i Ebî Dâvud*, thk.: Şu'ayb el-Arnaût vd., Dâru'Risâleti'l-'Âlemiyye, Dimaşk, 2009.

Ebû 'Ûde, Ahmed Mansûr, *Vahdetu'l-ummeti'l-İslâmiyye fi's-sunneti'n-nebeviyye*, Yüksek Lisans Tezi, el-Câmi'atu'l-İslâmiyye, Kulliyyetu Usûli'd-dîn, Gazze, 2009.

el-Elbânî, Muhammed Nâsıru'd-Dîn, *Sahîhu'l-edebi'l-mufred li'l-İmâmi'l-Buhârî*, Mektebetu'd-Delîl, el-Cubeyl, Suudî Arabistan, 1997.

el-Ğazâlî, Muhammed, *Fıkhu's-sîre*, Dâru'l-Kutubi'l-Hadîse, Kahire, 1965.

Hasen, Hasen İbrâhîm, *Târîhu'l-İslâm*, Mektebetu'n-Nahda'l-Mısriyye, Kahire,1964.

Hassân b. Sâbit, *Dîvân*, thk.: 'Abd Muhanna, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

el-Hattâbî, Ebû Suleymân Hamed b. Muhammed el-Bustî, *Ma'âlimu's-sünen, Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, tsh.: Muhammed Râğıb et-Tabbâh, el-Matbaatu'l-'İlmiyye, Halep, 1932.

el-Heravî, Ebû 'Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, *Ğaribu'l-hadîs*, Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, Beyrut, 2003.

İbn 'Asâkir, Ebû'l-Kâsım, Ali b. el-Hasen b. Hibetullah b. Abdullah eş-Şâfi'î, *Târîhu medîneti Dimaşk*, thk.: Muhibbu'd-Dîn Ebû Sa'îd vd., Dâru'l-Fikr, Beyrût, 1995.

İbn Ebî'd-Dunyâ, Ebû Bekir, Abdullah b.'Ubeyd b. Sufyân el-Kuraşî, *Kitâbu kadâi'l-havâic*, thk.: Muhammed 'Abdu'l-Kâhir 'Atâ, Muessesetu'l-Kutubi's-Sekâfiyye, Beyrut, 1993.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-'Askalânî,, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk.: 'Abdulaziz b. 'Abdullah b. Bâz vd., Dâru'l-M a'rife, Beyrut, 1379.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdu'l-Melik, *Sîretu'n-Nebi*, thk.: Mecdî Fethi es-Seyyid, Dâru's-Sahâbe Li't-Turâs, Tanta, Mısır, 1995.

İbn Kays, Meymûn, *Dîvânu'l-A'şâ el-Kebîr*, thk.: Muhammed Huseyn, Mektebetu'l-Âdâb bi'l-Cemâmîz, İskenderiye, 1950.

İbn Kudâme, Muvaffaku'd-Dîn, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğnî*, thk.: Abdullah b. Abdi'l-Muhsin et-Turkî vd., Dâru 'Âlemi'l-Kutub, Riyad, 1997.

İbn Kuteybe, Abdullah b. Muslim, *'Uyûnu'l-ahbâr*, Matbaatu Dâri'l-Kutubi'l-Mısriyye, Kahire, 1996.

İbn Mâce, *Sünen bi şerhi'l-İmam Ebî'l-Hasen es-Sindî*, thk.: Halil Me'mûn Şîha, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1996.

İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, thk.: Abdullah Ali el-Kebîr vd. , Dâru'l-Ma'ârif, Kahire, ts.

İbn Raşîk, Ebû 'Ali el- Hasen el-Ḳayravânî, *el-'Umde fi mahâsini'ş-şi'r ve âdâbihi ve nakdih*, thk.: Muhammed Muhyiddîn Abdulhamid, Dâru'l-Cîl, Beyrut, 1981.

İbn Receb, el-Hanbelî, Zeynu'd-Dîn, Ebi'l-Ferec b. Receb, *Fethu'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, thk.: Mahmûd b. Şa'bân b. 'Abdi'l-Maksûd vd., Mektebetu'l-Ğurabâ el-Eseriyye, el-Medînetu'l-Munevvera, 1996.

İbn Sellâm, Muhammed el-Cumahî, *Tabakâtu fuhuli'ş-şu'ara*, thk.: Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru'l-Medenî, Kahire, 1980.

Ka'b, b. Zuheyr, *Dîvân*, thk.: Derviş el-Cuveydî, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 2008.

el-Kâlî, Ebû Ali İsmail el-Kâsım, *Kitâbu'l-emâlî*, Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, Beyrut, ts.

Kök, Bahattin, Hassân b. Sâbit'in Şiirleriyle İslâm'a Hizmetleri, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 6, 1986.

el-Kuşeyrî Muslim b. el-Haccâc, *Sahîh-i Muslim*, thk.: Muhammed Fuâd Abdulbâki, Dâru'l-Kutubi'l- 'İlmiyye, Beyrut, 1991.

el-Makdisî, el-Hâfız 'Abdu'l-Ğanî b.'Abdu'l-Vâhid b. 'Alî, *Ehâdîsu'ş-Şi'r*, thk.: İhsân 'Abdu'l-Mennân el-Cibâlî, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, Amman, 1989.

el-Mâverdî, Ali Muhammed b. Habîb, *el-Emsâl ve'l-hikem*, thk.: Fuâd 'Abdu'l-Mun'im Ahmed, Dâru'l-Vatan Li'n-Neşr, Riyad, 1999.

el-Mucâşi'î, Ali b. Fudâl, *en-Nuketu fi'l-Kur'ân*, thk.: İbrahim el-Hâc Ali, Mektebetu'r-Ruşd, Mekke-i Mukerreme, 2003.

en-Nemerî, Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. 'Abdi'l-Birr, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-ma 'ânî ve'l-esânîd*, thk.: Mustafa b. Ahmed el-'Alevî v.d., Rabat, 1967.

, *el-İstîâb fi ma'rifeti'l-ashâb*, thrc: 'Âdil Murşid, Dâru'l-A'lâm, Amman, 2002.

en-Nevevî, Muhyiddîn, b. Şeref b. Murrî b. Hasen b. Huseyn b. Huzâm, *Sahîhu Muslim bi şerhi'n-Nevevî*, el-Matba'atu'l-Mısriyye, Kahire, 1929.

Sancak, Yusuf, *Hz. Peygamber Devrinde Şiir*, Şafak Yayınevi, Erzurum, 1999.

Sakkâl, Dîzîre, *el-'Arab fi'l-'asri'l-câhilî*, Dâru's-Sadâka el-'Arabiyye, Beyrut, 1995.

es-Suyûtî, Celâlu'd-Dîn, *ed-Durru'l-mensûr fi't-tefsîri bi'l-me'sûr*, thk.: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Turkî, Merkezu Hecr Li'l-Buhûsi ve'd-Dirâsâti'l-'Arabiyye ve'l-İslâmiyye, Kahire, 2003.

, *Şerh'u Süneni'n-Nesâî ve Hâşiyetu's-Sindî*, thk.: Mektebu Tahkîki't-Turâsi'l-İslâmî, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.

Şemseddîn, Muhammed Mehdî, *Beyne'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm*, el-Muessesetu'd-Devliyye, Beyrut, 1995.

eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Fethu'l-kadîr el-câmi' beyne fenney er-rivâyeti ve'd-dirâye*, Mür: Yusuf el-Ğûş, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 2007.

et-Tebrîzî, Ebû Zekeriyya Yahya b. Ali el-Hatîb, *Şerhu kasîdeti K'ab b. Zuheyr fi en-Nebî sallallâhu 'aleyhi ve sellem*, thk.: F. Kranko, Dâru'l-Kitâbi'l-Cedîd, Beyrut, 1978.

et-Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ, *el-Câmi'u'-kebîr*, thk.: Beşşâr 'Avvâd M'arûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

et-Turmânînî, 'Abdu's-Selâm, *ez-Zevâcu 'inde'l-'Arab fi'l-câhiliyyeti ve'l-İslâm*, 'Âlemu'l-Ma'rife, Kuveyt, 1984.

Umeyye b. Ebi's-Salt, *Dîvan*, thk.: Sucey' Cumeyyil el-Cubeylî, Dâru Sâdır, Beyrut, 1998.

ez-Zehebî, Şemseddîn, Muhammed b. Ahmed b. 'Usmân, *Sittu Resâil*, thk.: Câsim Suleymân ed-Devserî, ed-Dâru's-Selefiyye li'n-Neşri ve't-Tevzî', Kuveyt, 1988.